

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЕКОЛОГІЇ**

“Затверджено”

На засіданні Приймальної комісії
НПУ ім. М. П. Драгоманова

Протокол №8 від « 28»березня 2016р.

Рекомендовано

Вченою радою Факультету
природничо-географічної освіти
та екології

Протокол №5 від«10»лютого 2016р.

**Програма
вступного фахового випробування (співбесіди)
з географії**

для громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства,
при вступі на навчання для здобуття ступеня

«Магістр»

на базі освітньо-кваліфікаційного рівня

«Спеціаліст»

спеціальність

014 Середня освіта (географія)

Київ 2016

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

Програма вступних екзаменів з географії для освітнього ступеня «магістр» на базі здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» охоплює базову інформацію, яку дає сучасна географічна наука, зокрема фізико-географічні і суспільно-географічні, що разом становлять систему географічних наук.

На вступному екзамені з географії здійснюється перевірка відповідності набутого рівня з географічних знань державним стандартам з географії. За своїм змістом та методикою проведення цей екзамен повинен відрізнятися від курсових екзаменів з окремих предметів. Він, зокрема, має вищий ступінь узагальнення поставлених питань, більшу широту охоплюваних проблем у поєднанні з конкретними знаннями факторів наукового та практичного значення в межах вузівських програм з окремих географічних дисциплін.

На вступному екзамені студент повинен виявити розуміння основних закономірностей, що розкриваються даною наукою та їх практичне значення. Одночасно він має показати рівень знань, довести своє вміння орієнтуватись у фактичному матеріалі, результатах фундаментальних наукових досліджень, знати основні джерела і володіти методикою поповнення та оновлення цих знань. Програма зорієнтована на з'ясування науково-теоретичного і методичного рівня підготовки з географічних дисциплін протягом чотирьох років навчання.

У відповідності до змісту програми екзаменаційні білети включають питання з фізико-географічного та суспільно-географічного циклів системи географічних наук. В програму включені розділи відповідних дисциплін. Перевага надається питанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких широко використовується матеріал по Україні та великих регіонах світу. Регіональні аспекти здебільшого розкриваються на прикладах України, окремих груп суміжних держав та ближніх регіонів Європи і Азії, а з більш віддалених—на прикладі регіону Північної Америки (США і Канада).

Спеціаліст має також показати готовність до самостійної практичної діяльності. Необхідно встановити, як глибоко майбутні вчителі усвідомлюють структуру, зміст та основну мету географічної освіти, рівень розуміння ними теоретичного матеріалу з методики викладання географії, вміння застосовувати його для реалізації практичних завдань школи. Розвиваючи провідні ідеї, поняття і закономірності, принципи, методи і засоби навчання географії, студенти повинні тісно пов'язувати їх з практикою роботи школи, спираючись на власні спостереження та судження, сформовані під час теоретичних занять та педагогічної практики. На екзамені необхідно продемонструвати вміння мислити творчо і самостійно.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АБІТУРІЄНТА НА ВСТУПНОМУ ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ

(ТІЛЬКИ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ)

<i>За шкалою університету</i>	<i>Визначення</i>	<i>Характеристика відповіді абітурієнта</i>
100 – 123 бали	Низький	Абітурієнт не усвідомлює змісту питань білету, не має уявлень про загальні фізико-географічні закономірності та основи теорії економічної і соціальної географії. Демонструє відсутність знань про конкретні фізико-географічні та економіко-географічні об'єкти та не орієнтується на карті.
124 – 149 балів	Задовільний	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер. Абітурієнт має лише загальні уявлення про географічні об'єкти, процеси і явища. Неспроможний обґрунтувати взаємозв'язки і взаємозалежності природи і людини в межах конкретної території. Допускає грубі помилки при відповіді на поставлені питання і при роботі з картою.
150 – 174 балів	Достатній	У відповідях на питання білету допускається деякі неточності або незначні помилки. Абітурієнт демонструє розуміння географічного матеріалу, спроможний розкрити загальні закономірності географічної оболонки, розвитку економіки світу в цілому та окремих країн. При роботі з картою допускає окремі неточності.
175 – 200 балів		Абітурієнт дає повну і розгорнуту відповідь на питання білету. Його відповіді свідчать про розуміння матеріалу, вміння аналізувати закономірності, принципи, фактори розвитку господарства. Відповідь характеризується логікою, послідовністю викладу матеріалу. Абітурієнт демонструє знання географічної карти.

Якщо абітурієнт під час вступного випробування з конкурсного предмету набрав від 100-123 балів, то дана кількість балів вважається не достатньою для допуску в участі у конкурсному відборі до НПУ імені М. П. Драгоманова.

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою

предметної комісії усім абітурієнтам, хто приймав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

3.1 ОСНОВИ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА

Поняття про ландшафт. Класифікація ландшафтів.

Поняття про ландшафт. Три трактування терміну “ландшафт”: загальне, типологічне, регіональне. Визначення терміну “ландшафт” за М.А.Солнцевим. Типологічна і регіональна класифікація ландшафтів, основні типологічні і регіональні класифікаційні категорії ландшафтів. Ландшафт як вузлова одиниця в ієрархії ПТК.

Просторова структура ландшафтів.

Вертикальна (компонентна, радіальна) структура ландшафтів як закономірне поєднання основних природних компонентів: літогенного, орогенного, кліматогенного, гідрогенного, педогенного і біогенного. Роль природних компонентів у формуванні ландшафтів. Закон нерівнозначності взаємодіючих компонентів-факторів. “Ряд Солнцева”. Горизонтальна (комплексна, латеральна) структура ландшафтів. Морфологічна структура ландшафту. Основні морфологічні одиниці рівнинного ландшафту (фація, підурочище, урочище, місцевість) та їх співвідношення. Фація як найменший і найпростіший ПТК у складі ландшафту. Підурочище як поєднання генетично і динамічно взаємозв’язаних фацій. Урочище як закономірно побудована система генетично, динамічно і територіально зв’язаних фацій або їх споріднених груп (підурочищ). Різновиди урочищ. Місцевість як найбільша морфологічна одиниця ландшафту.

Функціонування, динаміка і розвиток ландшафтів.

Функціонування ландшафтів. Головні складові функціонування ландшафтів: вологообмін, мінеральний обмін, газообмін, енергообмін і біологічний метаболізм. Динаміка ландшафтів. Добові, річні (сезонні) і багаторічні цикли у динаміці ландшафтів і чинники їх утворення. Зворотні і незворотні зміни ландшафтів. Інваріант ПТК як стійка послідовна зміна станів ПТК як його структурних елементів. Епіфація як сукупність всіх станів фації. Антропогенні зміни ландшафтів. Класифікація антропогенних ландшафтів за Ф.М.Мільковим, А.Г.Ісаченком і В.Б.Сочавою. Стійкість ландшафтів і чинники, що її визначають. Розвиток (еволюція) ландшафтів. Загальні закономірності еволюційних змін ландшафтів. Вік ландшафтів. Саморозвиток ландшафтів.

Методи дослідження і картографування ландшафтів.

Польові дослідження і картографування ландшафтів. Етапи польових ландшафтознавчих досліджень: підготовчий, польовий і післяпольовий. Комплексний фізико-географічний або ландшафтний профіль. Стаціонарні та напівстаціонарні дослідження ландшафтів. Дистанційні дослідження ландшафтів. Комп’ютеризація ландшафтознавчих досліджень.

Галузеві напрями ландшафтознавства.

Ландшафтознавство гірських країн: закономірності просторової диференціації гірських ландшафтів, основні класифікаційні одиниці, ландшафти Українських Карпат і Кримських гір. Аквальне ландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, класифікація водних ландшафтів Ф.М.Мількова (клас річкових ландшафтів, клас озерних ландшафтів, клас земноводних або літоральних ландшафтів, клас мілководних ландшафтів, клас водноповерхневих ландшафтів, клас підводних або донних ландшафтів), аквальні урочища (літоральні, субліторальні, профундальні, пелагіальні) і фації (епілімніона, металімніона і гиполімніона). Палеоландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, мета, основні методи. Історичне ландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, мета, основні методи. Антропогенне ландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, класифікації антропогенних ландшафтів Ф.М.Мількова і В.Л.Казакова. Урбаністичне ландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, мета, концепції антропогенного ландшафтознавства К.І.Геренчука і О.Ю.Дмитрука. Екологічне ландшафтознавство: об’єкт і предмет вивчення, концепція ландшафтної екології

М.Д.Гродзинського. Космічне ландшафтознавство: об'єкт і предмет вивчення, основні методи. Геофізика ландшафтів: об'єкт і предмет вивчення, метод балансів і основні баланси ПТК (радіаційний, тепловий, водний, речовинний), добові стани ПТК та їх класифікація (за Н.Л.Беручашвілі). Геохімія ландшафтів: об'єкт і предмет вивчення, головні закономірності розповсюдження та поведінки різних хімічних елементів у ПТК, поняття про кларк і типоморфні елементи, види міграції хімічних елементів (механічна, фізико-хімічна, біогенна, техногенна), геохімічні бар'єри (механічні, фізико-хімічні, біогеохімічні), елементарний геохімічний ландшафт, спряжений геохімічний ряд ландшафтів (елювіальний, транселювіальний, елювіально-акумулятивний, акумулятивно-елювіальний, супераквальний, трансупераквальний, субаквальний, трансаквальний).

Прикладні дослідження ландшафтів.

Концептуальні засади прикладних ландшафтознавчих досліджень. Агроландшафтознавчі дослідження. Меліоративно-ландшафтознавчі дослідження: об'єкти і види меліорації (гідротехнічний, хімічний, фізичний, біологічний). Рекреаційно-ландшафтознавчі дослідження: види рекреаційних занять, природні і соціально-економічні чинники рекреації. Природоохоронно-ландшафтознавчі дослідження: природоохоронні проблеми, гострі екологічні ситуації, ТерКСОПи, екологічний ландшафтний моніторинг, екологічна ландшафтознавча експертиза, нормування антропогенних навантажень. Медико-ландшафтознавчі дослідження: природно-вогнищеві захворювання та їх збудники, ландшафтні чинники виникнення і поширення захворювань. Ландшафтознавчі дослідження для районних планувань: схеми і проекти районного планування, комплексна оцінка природних факторів в схемі районного планування, антропогенна порушеність і потенціальна стійкість ландшафтних комплексів до антропогенного впливу. Ландшафтознавчі дослідження для містобудування. Ландшафтознавчі дослідження по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС: оцінка ландшафтних чинників формування поля радіоактивного забруднення та їх вторинного перерозподілу. Ландшафтознавче обґрунтування географічних інформаційних систем: використання засобів і методів інформатики для створення автоматизованої системи збору, збереження, обробки і аналізу географічної інформації.

3.2 ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ

Вступ. Об'єкт, предмет і завдання курсу фізичної географії материків і океанів, його місце у загальній системі підготовки учителя географії.

Фізична географія океанів. Загальний огляд.

Зміст курсу фізичної географії океанів. Основні напрями досліджень географії океанів. Історія формування й розвитку, рельєф дна Світового океану. Води Світового океану. Органічний світ. Функціонування океанів як цілісної системи. Глобальні зв'язки між океаном і материками. Фізико-географічні районування. Мінеральні ресурси океану. Екологічні проблеми океану. Міжнародне співробітництво у вивченні Світового океану.

Регіональний огляд

Тихий океан. Загальні відомості. Вступ. Історія дослідження та освоєння. Фізико-географічне положення Тихого океану. Основні риси геологічної будови і рельєфу дна. Мінеральні ресурси. Кліматичні умови. Динаміка поверхневих вод. Органічний світ. Природні ресурси. Фізико-географічні зони і райони.

Океанія. Острови Тихого океану, їх походження. Особливості клімату, органічного світу. Заселення Океанії людиною. Сучасне населення островів. Історико-етнографічні області: Меланезія, Мікронезія, Полінезія.

Атлантичний океан. Вступ. Історія дослідження та освоєння. Фізико-географічне положення Атлантичного океану. Особливості рельєфу дна. Клімат. Органічний світ. Природні ресурси і географічні проблеми їх освоєння. Фізико-географічне районування.

Індійський океан. Загальні відомості. Історія дослідження та освоєння. Фізико-географічне положення Індійського океану. Особливості геологічної будови і рельєфу дна.

Мінеральні ресурси. Відмінні особливості клімату і циркуляція поверхневих вод. Водні маси. Органічний світ. Фізико-географічні зони і райони.

Північний Льодовитий океан. Загальні відомості. Історія дослідження та освоєння. Відмінні риси фізико-географічного положення океану. Особливості рельєфу дна. Мінеральні ресурси. Особливості клімату. Циркуляція поверхневих вод. Органічний світ і географічні проблеми їх освоєння. Фізико-географічні зони і райони.

Фізична географія материків.

Вступ. Материки як великий природний об'єкт. Частини світу (умовність поняття). Загальний і регіональний огляди, їх мета. Послідовність вивчення компонентів природи у загальному огляді. Завдання фізико-географічного районування, система одиниць районування.

Загальний огляд материків. Африка. Австралія. Південна Америка. Антарктида.

Північна Америка. Євразія.

Історія дослідження та освоєння. Фізико-географічне положення, розміри і конфігурація берегів. Тектонічна структура, рельєф і корисні копалини. Клімат. Внутрішні води. Ґрунти, рослинність і тваринний світ. Географічні пояси і природні зони. Фізико-географічне районування.

3.3 ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Загальна характеристика компонентів природного середовища території України. Загальний фізико-географічний огляд природних умов та природних ресурсів України. Геолого-тектонічна будова. Палеогеографічні умови формування території. Закономірності формування та поширення корисних копалин. Основні класифікації родовищ корисних копалин.

Загальна орографічна характеристика та особливості геоморфологічної будови. Особливості рельєфоутворення на території України. Роль ендегенних та екзогенних факторів. Орографічна характеристика території. Характеристика сучасної геоморфологічної будови території. Геоморфологічне районування території. Характеристика геоморфологічних провінцій.

Кліматичні умови та ресурси території. Особливості кліматоутворення на території України. Розподіл кліматичних елементів. Характеристика кліматичних сезонів. Кліматичне районування. Схеми кліматичного районування. Положення території України в схемі кліматичного районування за Б.П. Алісовим. Агрокліматичне районування. Оцінка можливих змін клімату.

Фізико-географічна характеристика Чорного та Азовського морів. Географічне положення та загальні морфометричні дані морських басейнів. Основні етапи формування морів. Особливості гідрологічного та гідрохімічного режиму морських басейнів. Кліматичні характеристики акваторії. Море, як особливий біоценоз.

Закономірності формування та поширення внутрішніх вод. Оцінка водних ресурсів. Загальні поняття про внутрішні води та водні ресурси. Фактори, що впливають на формування внутрішніх вод. Річкова система України та її основні характеристики. Фізико-географічна характеристика найбільших річкових басейнів. Закономірності формування та поширення озер. Болота та заболочені землі, поширення їх по території. Болота, як особливий ПТК. Підземні води, особливості їх поширення та зв'язок з геологічними структурами. Оцінка водних ресурсів України та їх сучасного стану.

Особливості формування та закономірності поширення ґрунтового покриву. Зміна ґрунтоутворюючих зональних та азоніальних факторів. Основні типи ґрунтів та їх поширення по території. Азоніальні ґрунти та умови їх формування. Зміна ґрунтового покриву під впливом природних та антропогенних факторів.

Загальна характеристика рослинного покриву. Видовий склад фауністичного комплексу, зоогеографічне районування. Рослинність як компонент ландшафту. Видова різноманітність рослинного покриву території. Загальні закономірності поширення рослинного покриву. Проблема раціонального використання і охорони рослин, "Червона книга України".

Історія формування тваринного світу в антропогенний період. Видова різноманітність та закономірності поширення тварин на території. Проблеми охорони та збереження тваринного світу. Роль заповідників та заказників.

Природно-територіальні комплекси та фізико-географічне районування території.

Основні закономірності диференціації природного середовища. Принципи та методи фізико-географічного районування України. Енергетична основа формування природно-територіальних комплексів. Широтна зональність та її основні географічні наслідки. Секторність або азональність та її прояв в географічній оболонці. Ландшафт – основна ланка в фізико-географічному районуванні.

Основні принципи і підходи в фізико-географічному районуванні території. Поняття про однорядну та дворядну схеми в фізико-географічному районуванні. Основний принцип фізико-географічного районування України – ландшафтно-генетичний. Схема та таксономічний ряд фізико-географічного районування України.

Загальна характеристика та особливості ландшафтної структури зони мішаних лісів. Географічне положення та межі зони. Фізико-географічне районування зони на області. Особливості ландшафтної структури. Несприятливі фізико-географічні процеси та явища.

Характеристика та особливості ландшафтної структури лісостепової зони. Географічне положення та межі зони. Принципи та особливості внутрішньозонального поділу. Основні види і типи ландшафтів в лісостеповій зоні. Заповідні території. Несприятливі фізико-географічні явища та процеси. Методи їх оцінки та прогнозування.

Фізико-географічні особливості та ландшафтна структура степової зони. Географічне положення, межі степової зони. Внутрішньозональний поділ на підзони, провінції. Закономірності формування ландшафтної структури. Оцінка природних умов та природних ресурсів. Заповідні території.

Особливості прояву вертикальної поясності в Українських Карпатах. Характеристика гірських ландшафтів. Українські Карпати як фізико-географічна провінція Карпатської гірської країни. Особливості прояву вертикальної поясності в розподілі компонентів природного середовища. Фізико-географічний поділ провінції на фізико-географічні області. Характеристика ландшафтної структури фізико-географічних областей Українських Карпат.

Фізико-географічна характеристика гірських ландшафтів Криму. Гірський Крим як фізико-географічна провінція Кримсько-Кавказької гірської країни. Особливості вертикальної поясності та її вплив на формування ландшафтної структури провінції. Загальна характеристика ландшафтів Гірського Криму. Природні ресурси провінції. Заповідні території.

Проблеми раціонального використання природних ресурсів та охорони природи.

Загальна комплексна оцінка стану та перспектив використання природних ресурсів в Україні. Загальні методичні підходи до оцінки природних ресурсів. Структура природно-ресурсного потенціалу України. Оцінка природних умов та ресурсів території. Поняття про раціональне використання природних ресурсів в умовах сталого розвитку України.

Стійкість природно-територіальних комплексів до антропогенного впливу. Система охорони довкілля. Оцінка рівня антропогенного впливу на природне середовище України. Основні джерела забруднення атмосфери, гідросфери, ґрунтового покриву. Історія розвитку та формування системи природоохоронних заходів. Територіальне розташування природоохоронних об'єктів. Біосферні заповідники, національні парки, заказники та інші природоохоронні об'єкти.

3.4 ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Економічна і соціальна географія в системі географічних дисциплін і наук. Економічна географія України в працях С.Л.Рудницького, П.П.Чубинського, К.Г.Воблого, О.Т.Діброви, В.М.Кубійовича, М.М.Паламарчука, Л.М. Корецького. Предмет та об'єкт вивчення і наукового дослідження економічної і соціальної географії України

Основні геополітичні характеристики України.

Формування політичної карти України. Відображення політичних подій, регіональне положення, кількість населення, територія, протяжність, крайні точки, суміжні держави. Державний устрій згідно нової Конституції, прийнятої 28 червня 1996 р.

Природно-ресурсний потенціал України і охорона навколишнього середовища.

Мінерально-сировинні ресурси, земельні ресурси, лісові ресурси, водні ресурси, повітряний басейн).

Соціально-географічні основи народонаселення.

Географія соціально-демографічного розвитку України. Національний склад населення України. Міграції населення України. Міграція як соціальний процес. Розселення населення України. Регіональні системи розселення і оцінка їх соціальної ефективності. Типологія соціальних і демографічних статусів поселень. Типи поселень. Міське розселення, його суть і особливості.

Соціально-географічні закономірності урбанізації та її територіальні прояви. Фактори урбанізації. Розвиток міст. Економічні і соціальні фактори зростання міст. Урбанізація і міська політика. Агломерації.

Трудові ресурси України. Суть і структура трудових ресурсів. Види трудових ресурсів. Демографічні аспекти формування трудових ресурсів. Виробничо-галузева зайнятість та особливості територіального розподілу. Формування структури зайнятості. Економічно активне населення. Основні напрямки вдосконалення структури зайнятості населення і формування ринку праці України. Безробіття. Рівень безробіття. Проблеми зайнятості і безробіття в Україні. Соціальний захист в умовах ринку.

Економічний потенціал та структура господарства України.

Складові економічного потенціалу країни. Економічні показники і національні рахунки, сутність понять "система національних рахунків", "стадія виробництва", "випуск", "проміжне споживання", "валова додана вартість", "валовий внутрішній продукт", "валовий (чистий) прибуток", "чистий експорт товарів та послуг". Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту, національні рахунки за секторами економіки. Фінансова система: бюджет, доходи і видатки бюджетів, бюджетний дефіцит і профіцит, валютний курс, грошовий обіг, цінова політика.

Сутність поняття "структура". Галузево-виробничий і просторовий виміри структури. Трансформація структури господарського комплексу України в ринкових умовах: проблеми і шляхи подолання економічної кризи.

Матеріально-технічні ресурси. Виробничі і невиробничі основні фонди. Динаміка структури основних фондів за секторами економіки та формами власності, структура матеріальних витрат на виробництво продукції за видами виробничої діяльності. Економічна ситуація в країні, шляхи подолання екстенсивного типу розвитку національної економіки. Економічні проблеми розвитку України. Диспропорції в сучасному розміщенні природно-ресурсного і соціально-економічного потенціалів. Шляхи удосконалення технічної бази виробництва. Інтенсифікація інвестиційної діяльності.

Господарство України. Економіко-географічна структура.

Загальна характеристика промисловості України.

Промислова політика держави в ринкових умовах. Промисловість - провідна сфера матеріального виробництва. Розвиток промисловості і НТР, показники технічного рівня виробництва. Структурні співвідношення у виробництві засобів виробництва та виробництва предметів споживання, паливно-енергетичного комплексу, матеріаловиробляючих галузей, галузей продукції кінцевого виробництва. Структурно-виробничі та географічні особливості розміщення промисловості України. Інвестиції (капітальні вкладення) в основний капітал - витрати на нове промислове будівництво, на реконструкцію, розширення та технічне переозброєння діючих підприємств. Динаміка інвестицій за технологічною структурою: будівельні та монтажні роботи, устаткування, інструмент та інвентар. Структурні зміни та

шляхи підвищення економічної ефективності національної промисловості, конкурентоспроможності її продукції.

Паливно-енергетичний комплекс.

Електроенергетика. Типи електростанцій (теплові, атомні, гідроелектростанції), електричні мережі. Особливості територіального розподілу виробництва і споживання електроенергії. Основні енергетичні комплекси України та їх техніко-економічні показники виробництва. Альтернативні джерела енергії. Енергетична проблема в Україні та шляхи її подолання. Екологічні проблеми розвитку електроенергетики паливно-енергетичного комплексу. Екологічні проблеми розвитку електроенергетики паливно-енергетичного комплексу.

Металургійний комплекс.

Сировинна база чорної металургії та географічні особливості її розміщення. Структурний склад чорної металургії за видами виробництва продукції. Техніко-економічні особливості виробництва чорних металів, принципи розміщення металургійного виробництва. Географія видобутку і збагачення рудної і нерудної сировини, виробництво чорних металів, труб, електроферосплавів. Коксохімічна промисловість. Географія виробництва вогнетривів, вторинної обробки чорних металів. Основні металургійні бази та центри чорної металургії. Порівняльна характеристика металургійних комплексів Придніпров'я, Донбасу, Приазов'я. Мала металургія та її географія. Актуальність проблеми технічного переозброєння чорної металургії на основі НТП. Економіко-екологічні проблеми розвитку чорної металургії.

Хімічна і нафтохімічна промисловість.

Хімічна промисловість - галузь науково-технічного прогресу. Роль і значення хімічної промисловості в господарському комплексі України. Сировинна база хімічної промисловості та географічні особливості її розміщення. Галузева структура хімічної промисловості. Гірничохімічна промисловість та її галузева структура. Техніко-економічні особливості гірничохімічного виробництва і основні фактори його розміщення. Географія виробництва і використання мінеральних добрив. Содова, хлорна та йодо-бромна промисловість, географія основних центрів виробництва. Промисловість органічного синтезу, склад, значення в народному господарстві, зв'язок з НТР. Географія виробництва хімічних волокон та ниток, синтетичних смол, пластичних мас і виробів із них. Лакофарбова промисловість. Промисловість побутової хімії - основні центри виробництва.

Нафтохімічна промисловість, виробництво продуктів органічного синтезу, шинна та гумоазбестова промисловість.

Машинобудування і металообробка

Машинобудування - галузь науково-технічного прогресу. Значення і місце машинобудування в господарському комплексі України. Сучасний стан технічної бази машинобудування та проблеми її удосконалення. Організаційні форми виробничої діяльності в машинобудуванні: кооперування і спеціалізація. Галузева структура машинобудування. Фактори розміщення машинобудівних виробництв. Форми територіальної організації машинобудівного виробництва. Географія виробництва основних видів продукції машинобудування України -енергетичного, металургійного, гірничошахтного та гірничорудного устаткування, сільськогосподарської техніки, металорізальних та деревообробних верстатів, приладів і оптичної апаратури, засобів обчислювальної техніки, автомобілів, тракторів, будівельної техніки, технологічного обладнання для легкої, харчової промисловості та підприємств торгівлі і громадського харчування. Проблеми і шляхи формування та розвитку на території України технополісів, технопарків -територіально-виробничих комплексів ринкової економіки.

Лісова, деревообробна і целюлозно-паперова промисловість України.

Зв'язок галузі з будівельною індустрією. Сировинна база промисловості будівельних матеріалів - структура та географія. Виробнича структура. Географія виробництва цементу, збірних залізобетонних конструкцій і виробів, стінових матеріалів, будівельної кераміки,

нерудних будівельних матеріалів, видобутку і обробки облицювальних матеріалів, неметалорудної сировини, скла. Екологічні проблеми розвитку промисловості будівельних матеріалів.

Легка та харчова промисловість.

Сировинна база легкої промисловості та її географія. Галузева структура, принципи розміщення виробництва. Географія галузей легкої промисловості: текстильної; первинної обробки льону, бавовняної, вовняної, шовкової промисловості; нетканих матеріалів, конопляно-джутової, трикотажної, швейної, шкіряної, хутрової і взуттєвої промисловості. Проблеми подолання кризового стану та шляхи інтенсифікації розвитку вітчизняної легкої промисловості.

Місце харчової промисловості в структурі промислового комплексу України. Зв'язок із сільським господарством. Сировинна база, географічні особливості її розміщення. Галузева структура. Географія основних галузей харчової промисловості.: цукрової, борошно-круп'яної, олійно-жирової, м'ясної, молочної, рибної. Проблеми забезпечення населення продовольчими товарами.

Агропромисловий комплекс.

Аграрна політика України в ринкових умовах. Сільське господарство – складова матеріального виробництва. Інтенсивний та екстенсивний типи розвитку сільського господарства. Показники сучасного розвитку та економічної ефективності сільського господарства. Вплив природних, економічних і соціальних умов на географію сільського виробництва. Розвиток сільського господарства в умовах ринкових відносин НТР. Фермерські господарства та їх роль в інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Значення і місце особистих господарств населення у виробництві продукції сільського господарства. Структура розподілу земельної площі і сільськогосподарських угідь. Регіональний розподіл виробництва продукції сільського господарства. Матеріально-технічна база сільського господарства (парк тракторів, зернозбиральних комбайнів, вантажних автомобілів у власності сільськогосподарських виробників).

Рослинництво і тваринництво - складові сільського господарства. Рослинництво, структура і географічна диференціація спеціалізації основних галузей рослинництва. Урожайність сільськогосподарських культур та регіональні відмінності в її показниках. Рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції, географічні відмінності в рентабельності. Валовий збір сільськогосподарських культур. Географія валового збору зерна, цукрових буряків, насіння соняшника, картоплі, овочів. Географія зернових і технічних культур. Основні цукроносні, волокнисті, олійні культури та їх розміщення на території України. Овочівництво, картоплярство, садівництво. Тваринництво. Кормова база - географічні відмінності та вплив на спеціалізацію галузей тваринництва. Поголів'я худоби по категоріях господарств та регіонах. Продуктивність худоби та птиці, географічні відмінності в її показниках. Географія виробництва основних видів продуктів тваринництва. Галузева структура та регіональна спеціалізація галузей тваринництва. Проблеми та шляхи інтенсифікації розвитку галузей тваринництва.

Військово-промисловий комплекс (ВПК).

ВПК України – система галузей і виробництв, що спеціалізують на випуску військової техніки, зброї та боєприпасів.

Галузева структура ВПК України: авіаційна промисловість, бронетанкова промисловість, ракетно-космічне виробництво, військово-суднобудування, виробництво артилерійських систем, виробництво продукції цивільного призначення. Географія основних галузей та центрів ВПК України.

Територіальна структура промисловості.

Поняття “територіальна концентрація” промислового виробництва. Показники визначення рівня територіальної концентрації виробництва. Елементи територіальної структури промисловості, форми територіальної концентрації і організації виробництва: "промисловий

пункт", "промисловий цент", "промисловий вузол", "промислова агломерація", "промисловий район", "промислова зона", "вільна економічна зона". Проблеми деконцентрації промислового виробництва в індустріально-розвинених регіонах України. Формування територіальної структури промисловості в ринкових умовах.

Транспорт і зовнішньоекономічні зв'язки

Транспорт - галузь матеріального виробництва. Наземні, водні, повітряні види транспорту. Зв'язок транспорту з НТР. Основні показники роботи та характеристики виробничої діяльності залізничного, морського, річкового, автомобільного, авіаційного транспорту: відправлення вантажів за видами транспорту, питома вага окремих видів транспорту у відправленні (перевезенні) вантажів, вантажообіг за видами транспорту, розподіл вантажообігу за окремими видами транспорту, переробка експортних, імпорتنих і транзитних вантажів; відправлення (перевезення) пасажирів за видами транспорту загального користування, пасажирооборот транспорту загального користування, відправлення (перевезення) пасажирів за видами сполучення.

Трубопровідний транспорт. Шляхи сполучення. Види сполучення: міжміське, внутрішньоміське, приміське. Характеристика шляхів сполучення України за довжиною і щільністю, інтенсивністю перевезення вантажів і пасажирів, середньою відстанню перевезення, впровадженням прогресивних видів шляхів сполучення.

Зовнішньоекономічна політика України на сучасному етапі ринкової реформації. Роль і значення зовнішніх зв'язків в економіці України. Міжнародний поділ праці та його основні форми. Україна в системі міжнародного поділу праці. Торгівля - основна форма зовнішніх економічних зв'язків. Товарна структура зовнішньої торгівлі (експорт, імпорт). Іноземні інвестиції в Україні, географія основних країн-інвесторів. Географія зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами: СНД, Балтії, Європи, Америки, Азії, Африки, Австралії і Океанії.

Проблеми та перспективи зовнішньоекономічного співробітництва України.

Географія соціального розвитку.

Соціальна інфраструктура. Значення соціальної інфраструктури в розвитку матеріального виробництва, суспільства і особистості. Суть поняття загальної інфраструктури; основні елементи інфраструктури - соціальна інфраструктура, виробнича інфраструктура, інституційна інфраструктура, науково-технічна інфраструктура. Рівні розвитку соціальної інфраструктури і їх економічна роль у розширеному відтворенні населення та продуктивності праці; галузева класифікація соціальної інфраструктури та основні види послуг; функції галузей соціальної сфери, її головні типи. Регіональний розвиток соціальної інфраструктури України..

Географія соціально-побутової сфери обслуговування населення України: культурно-освітній комплекс обслуговування, його роль, значення та географія: Географічні проблеми формування і розвитку наукового комплексу України.

Економічна та екологічна безпека розвитку господарського комплексу України.

Регіональний поділ України.

Регіональна структура господарського комплексу України. Регіональна економічна політика: принципи, стратегія, завдання.

Поділ території України - історичний процес. Історико-географічні краї, етнічні землі, економічні райони. Державна регіональна економічна політика - основа економічного районування України. Основні чинники визначення економічних районів. Сучасні погляди на зміст і форми економічних районів та розуміння сутності процесу економічного районування в умовах України. Варіанти та проекти сучасного економічного районування України. Економіко-географічна характеристика адміністративної області: регіональне положення, економічні параметри розвитку в системі республіканського поділу праці, ресурсний і економічний потенціали, структура і спеціалізація господарства, внутрішні територіально-господарські відміни, економічні зв'язки, соціальна сфера, розселення, міста, проблеми соціально-економічного розвитку.

3.5 ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ

Предмет, методи і завдання географії населення. Населення як об'єкт вивчення географічних наук стародавніх часів та носій цивілізації.

Формування кількості і відтворення населення.

Чисельність населення і методи його обліку. Встановлення чисельності населення та його окремих груп у межах територій, регіонів, Землі - першооснова характеристики населення, зокрема його географії. Роль статистики як складової частини демографії, її завдання і взаємозв'язки з географією населення. Методи обліку населення, їх історичний розвиток. Переписи населення - основне джерело відомостей про населення. Виникнення переписів, особливості сучасної організації. Облік населення і переписи на землях України в минулому і у ХХ ст. Рекомендації країнам світу Комісії по народонаселенню ООН щодо проведення переписів. Сучасний стан знань про чисельність населення на Землі, фактори, що формують чисельність населення. Народонаселення світу. Динаміка його зростання, розподіл по континентах і країнах. "Демографічний вибух" у ХХст., причини і механізм. Прогноз чисельності населення світу за даними ООН. Поняття про демографічні процеси. Демографічна ситуація. Динаміка і фактори формування чисельності населення в Україні.

Природний рух (відтворення) населення. Основні поняття. Загальні показники (загальні абсолютні дані та загальні коефіцієнти народжуваності, смертності, приросту). Спеціальні показники природного руху населення. Фактори народжуваності та смертності. Відтворення населення. Показники. Народжуваність і смертність у країнах різного типу. Типи відтворення в економічно розвинутих країнах та країнах, шр розвиваються. Фактори, що впливають на процеси відтворення, зокрема на територіальну організацію, відтворення і розселення. Вплив війн на чисельність і географію населення (приклади). Механічний рух населення та його роль у формуванні населення. Міграції, їх причини, роль у розвитку суспільства. Приклади країн Європи, США, Австралії. (Загальні риси, детальніше - в окремій темі про міграції.)

Статеві і вікова структура населення та її залежність від типу відтворення. Конкретні фактори формування зазначених структур (демографічні та соціально-економічні). Типи вікової структури (прогресивна і регресивна, по Зундбергу) та їх соціальна географія. Графічні методи відображення статевого та вікового складу населення. Статеві-вікові піраміди населення України та інших країн світу (усе населення, міське, сільське). Вікова і статеві структура народів світу та у групах країн. Демографічна політика: суть і ефективність, приклади (Китай, Франція, США, Україна).

Расовий та етнічний склад населення

Соціологічні теорії та концепції про расові та етнічні процеси. Важливість вивчення етнічного складу населення в економічній та соціальній географії ВУЗу і у шкільній географії. Раса як антрополого-біологічна, історична і ареальна спільність людей. Поділ світу на раси (основні та перехідні). Етнічні спільності. Плем'я, народність, нація. Сучасне розуміння терміну "етнос". Етнос (етнічна спільність, народ) і загальні риси сучасних етнічних процесів у світі. Поняття про етногенез. Основні передумови етнічних процесів у сучасному світі. Роль мови в етнокультурному розвитку. Етнос і релігія. Релігія і розвиток держав. Расові фактори етнічних процесів. Принципи класифікації: географічна, мовна, господарсько-культурна. Етнічна структура населення. Расовий і національний склад населення світу. Поділ народів на мовні сім'ї та групи. Карта народів світу. Особливості етнічних процесів на території України, міжнаціональні стосунки у регіонах колишнього Радянського Союзу, у Зарубіжній Азії, у Північній Америці.

Трудові ресурси та їх використання.

Соціальний і професійний склад населення. Трудові ресурси - головний економічний потенціал країни (села, міста). Поняття трудових ресурсів в Україні та інших державах, їх склад, особливості формування у різних типах відтворення населення. Трудові ресурси Землі та окремих регіонів. Використання трудових ресурсів в економічно розвинутих країнах і країнах, що розвиваються. Зміст понять "економічно активне населення", "самодіяльне населення" у статистиці різних країн. Зайнятість трудових ресурсів. Баланс трудових ресурсів регіону (міста,

села), країни. Трудові ресурси України, їх чисельність, розподіл між містом і селом, основні риси географії. Ефективність використання трудових ресурсів. Соціальний склад населення в економічно розвинутих та інших країнах світу. Особливості соціального складу населення в Україні. Освітня структура населення. Рівень освіти - одна з найважливіших якісних характеристик населення, необхідна передумова формування кадрового потенціалу країни. Показники, переписи та інші джерела інформації, зміни освітньої структури населення в Україні у XX ст., у радянські часи, у зарубіжних країнах різного типу. Професійна структура населення та її залежність від загального і географічного поділу праці. Значення вивчення професійного складу населення для географії населення і господарства. Професійний склад населення України. Вплив його на науково-технічний прогрес, формування освіти. Поняття "робоча сила", проблема зайнятості населення і соціального захисту незайнятих у світі, в Україні в умовах багатукладної економіки.

Територіальна організація населення.

Територіальна організація населення як головна складова частина географії населення, її визначення. Співвідношення понять "територіальна організація населення", "розселення населення", "розміщення населення".

Розселення населення як процес розподілу і перерозподілу населення по території та його результат (сітка поселень). Розселення як одна з сторін життя суспільства у конкретних природних і соціально-історичних умовах.

Розміщення населення і міграції. Розміщення населення (складова частина розселення) як результат процесу географічного поширення населення, формування поселень, господарського освоєння території Землі. Природні та соціально-економічні фактори розміщення населення (залежність пріоритетності їх від епохи і конкретних умов). Основні показники. Поняття густоти населення. Способи розрахунку густоти населення. Характерні відміни у густоті населення (сільська місцевість, міські агломерації, різні географічні зони і локальні території). Взаємозалежність розміщення господарства. Характеристика основних рис заселення Землі та сучасного розміщення населення. Зони і райони найбільшої концентрації населення в Європі, Азії, Америці, Африці, Австралії. Зміни у розподілі населення у XX ст. під впливом неоднакового природного і механічного руху населення (зростання питомої ваги у населенні Землі, зарубіжної Азії, Африки, Латинської Америки).

Вплив на розміщення населення зовнішніх міграцій населення. Причини і мотиви міграцій, їх види. Вплив міграцій на демографічну ситуацію країн входу і виходу мігрантів - на вікову, статеву структуру, етнічний склад та відтворення населення. Міграційний приріст населення (сальдо міграції). Показники інтенсивності міграційної рухливості населення (на прикладі України). Головні напрями і причини міжнародних міграцій за історичні часи. Вплив їх на розвиток господарства. Міграції населення України і Росії у XIX і XX ст. Характерні риси зовнішніх міграцій у результаті Другої світової війни та у повоєнні часи. Внутрішні міграції населення України. Хвилі міграцій в Україні з села у місто у 30-х роках XXст., у роки війни, повоєнні часи та їх причини. Роль сальдо міграції між містом і селом у зростанні міського населення та у розвитку продуктивних сил. Дві групи областей України з найбільш тісними взаємозв'язками - західна і південна. "Маятникова міграція", її позитивні риси для людей-мігрантів і територіальної організації виробництва. Проблеми управління міграціями.

Системи розселення та їх географічні форми. Сучасні наукові уявлення про системи розселення та їх географічні форми. Залежність розселення від способу виробництва і географічного середовища. Типи населених пунктів. Схема форм розселення (кочове, осідле, у тому числі групове, дисперсне тощо) та їх поширення у світі. Міські та сільські поселення. Економіко- і соціально-географічне вивчення населених пунктів. Динаміка зростання міського населення і зміни у його співвідношенні з сільським. Міста, їх виникнення і розвиток. Господарські та адміністративні функції та районоутворююча роль міст. Класифікації міст за чисельністю населення (людністю), функціями, генезисом та іншими ознаками, зокрема географічними. Комплексна класифікація міст. Місто і географічне середовище. Екологічні проблеми. Роль і проблеми великих міст світу. Тенденції у зростанні людності міст у XX ст.

Схема економіко-географічного вивчення міста (за М. М. Баранським). Внутрішня географія і планування міста. Поняття про Генеральний план комплексного розвитку міста.

Урбанізація. Сучасне визначення і вивчення цього багатогранного соціального процесу. Урбанізація у світі, її причини та наслідки; прогноз на майбутнє. Урбанізація та її особливості в Україні. Основні показники. Територіальні системи міських поселень. Міські агломерації в Україні, їх критерії та показники розвитку. Територіальна структура. Наслідки некерованого розвитку промислового комплексу в ареалах міських агломерацій. методи вивчення з метою управління збалансованим розвитком міськими агломераціями як територіальною системою взаємозв'язаних міст.

Основні урбанізовані зони світу, міські агломерації, їх групи: конурбації (в Англії), мегалополиси (у США, Японії). Проблеми розселення, містобудування та управління розвитком міст. Дослідження їх в Україні (прогнозування та проектування, вплив ринкової економіки та науково-технічного прогресу).

Сільське розселення. Особливості формування сільського розселення, тісний зв'язок з природними умовами, зокрема рельєфом, водозабезпеченням, продуктивними сільськогосподарськими і лісовими угіддями. Місце сільського розселення у світі у країнах різного типу та динаміка сільського розселення в Україні. Зв'язок динаміки сільського розселення з соціально-економічними факторами (рівень економічного розвитку країни, індустріалізація, урбанізація та ін.). Сільські поселення, їх типи, людність. Історичний шлях формування сучасного сільського розселення в Україні. Виробничі типи сільських поселень, їх залежність від спеціалізації господарств. Сільське розселення і аграрні відносини. Вплив аграрних реформ на розвиток хутірської системи в Україні ("столипінська реформа", польська "комасация" у 30-х роках). Сучасна сітка сільського розселення. Занепад частини сільських поселень у зв'язку з колективізацією, індустріалізацією та збоченнями у політиці розвитку села у 30-80-х р. (орієнтація на ліквідацію так званих неперспективних сіл). Проблеми і заходи по відродженню села в Україні. Розвиток нових функцій поселень у сільській місцевості (агропромислові, рекреаційні та інші центри). Системи сільського розселення (на прикладі обласних систем України) та їх взаємозв'язки з міським розселенням. Поняття "Єдиної системи розселення" та її можлива роль у піднесенні продуктивних сил і соціально-культурному розвитку населення сільської місцевості. Комплексна програма науково-технічного прогресу України на перспективу (у частині розселення і містобудування).

3.6 ГЕОГРАФІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Теоретико-методологічні і методичні питання економічної і соціальної географії.

Предмет та об'єкт вивчення на різних територіальних рівнях: глобальному (світовому), регіональному, країнознавчому. Міжпредметні зв'язки. Зв'язок соціально-економічної географії з фізичною, політичною географією та іншими географічними науками; економічною теорією і галузевими економіками, соціологією, демографією, картографією, міжнародними економічними відносинами та іншими.

Закономірності, принципи і фактори територіальної організації суспільства і, зокрема, розміщення продуктивних сил в країнах різних соціально-економічних систем. Географічні закономірності і концепції в сучасній соціально-економічній географії (географічного і міжнародного поділу праці, інтеграції виробництва, економічної інтеграції країн, територіальної концепції та ін). Сучасні тенденції в соціально-економічній географії — економізація і конструктивний напрям; соціологізація та посилення аналізу рівня і якості життя в різних регіонах; екологізація в зв'язку з загостренням проблем охорони природи і необхідність раціонального природокористування.

Сучасна політична карта світу.

Поняття про політичну географію, як складову суспільної географії. Визначення політичної карти світу, її історичність (зміни в часі). Основні етапи формування сучасної політичної карти. Суверенні держави як головні об'єкти політичної карти світу, їх кількість та розподіл між регіонами світу.

Політико-територіальні специфічні різновиди держав світу: кондомініум, анклав, домініон, метрополія, основний зміст та приклади.

Залежні країни і території, їх кількість та розподіл між державами-суверенами та регіонами світу. Політико-територіальні різновиди країн: колонія, заморська територія, заморський департамент, інкорпорована територія, підопічна територія. Протекторат як специфічне політико-територіальне утворення.

Політико-територіальні утворення, міжнародно-правовий статус яких залишається невизначеним, спірні території та незаконно окуповані території. Міжнародний політико-територіальний та правовий статус Антарктиди.

Державний лад суверенних країн світу: форми правління та державного устрою. Політико-адміністративний та адміністративно-територіальний устрій в державах світу.

Основний зміст форм правління держав світу (республік та монархій). Республіки президентські, парламентські та змішаного типу, в різних регіонах світу. Монархії абсолютні, конституційні, теократичні.

Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна. Держави, що вирізняються за формою державного устрою в різних регіонах світу.

Групування держав на політичній карті світу: за розмірами території, населення, особливостями політико-географічного (геополітичного) і економіко-географічного положення, формами державного устрою, політико-адміністративного та адміністративно-територіального поділу. Сучасна політична карта Європи, Азії, Америки, Африки, Австралії, Океанії. (Кількість держав, найбільші за населенням і територією та інші показники).

Міждержавні організації загальнополітичного, глобального (ООН) та регіонального рівня (Ліга арабських держав, Європарламент, організація Африканської Єдності, Рада Європи, СНД). Військово-політичні організації глобального (НАТО) та регіонального рівня (Західноєвропейський союз). Етапи формування, сучасна структура та значення в процесі становлення світової стабільності.

Економічна карта світу.

Соціально-економічна типологія держав світу.

Політичний та економічний взаєморозвиток держав світу.

Методи систематизації держав світу за рівнем соціально-економічного розвитку: групування, класифікація, типологізація. Групування держав світу (за матеріалами Світового Банку), класифікація держав (за матеріалами ООН). Сучасна комплексна соціально-економічна типологія країн світу за рівнем економічного розвитку, характером економіки та участю і значенню держав в системі світового господарства.

Світове господарство та сучасні міжнародні економічні відносини.

Географія світового господарства, як об'єкт економічної і соціальної географії. Світове господарство – складна територіально-господарська система, сукупність взаємозв'язаних національних господарств країн світу. Основні закономірності розвитку світового господарства, як системи, що функціонує на основі взаємодії географічного середовища, населення і виробництва. Обмін товарами, світовий ринок — економічна основа світового господарства. Суть суспільного поділу праці. Сучасна функціонально-галузева структура в світовому господарстві, як відображення загального і часткового поділу праці. Спеціалізація господарства окремих країн, як результат географічного, поділу праці. Закономірності інтернаціоналізації виробництва. Економічна інтеграція країн — вища ступінь інтернаціоналізації господарства країн. Об'єктивний закон нерівномірного економічного розвитку у всесвітньому господарстві та закон порівняльних переваг.

Історичні особливості і відмінності щодо формування світового господарства. Періодизація розвитку. Обмін результатами виробництва і міжнародній поділ праці, як економічна і географічна основи формування світового господарства. Сучасна географічна модель світового господарства. Сучасна структура світового господарства: соціально-економічна, функціонально-господарська (галузева) та територіальна.

Всесвітні ринкові відносини в II-й половині XX-го століття (подолання гальмуючого впливу колишніх "двох соціальних систем" з розпадом "світової соціалістичної системи господарства") та на початку XXI століття (в контексті світових тенденцій глобалізації та регіоналізації – регіональної економічної інтеграції). Суб"ективно-економічні та політичні структури регулювання світових економічних процесів (ринкова інфраструктура та інституціональна структура світового господарства, інформаційні технології, діяльність міжнародних організацій: ЄС, ОБСЄ, ГАТТ, ВТО).

Міжнародні економічні відносини і їх основні форми – міжнародні валютні відносини; міжнародні фінансово-кредитні відносини; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародне виробниче співробітництво та інвестиційна діяльність (спеціалізація та кооперування, спільне виробниче та економічне підприємництво); міжнародна торгівля товарами; міжнародна торгівля послугами; міжнародна рекреаційно-туристська діяльність; міжнародний ринок трудових ресурсів (міграція робочої сили). Спільне вирішення глобальних проблем людства екологічної і раціонального природокористування, енергетики, продовольчої, зростання світового населення, освоєння Світового океану, Космосу та інші.

Система показників економічного та соціального розвитку у світовому господарстві і по країнах. Світове господарство в період НТР. Зрушення в галузевій і територіальній структурі світового господарства. НТР і довкілля. Підходи до вирішення проблеми взаємодії суспільства з навколишнім середовищем.

Географія галузей світового господарства. Географія галузей промисловості світу.

Сучасний стан і фактори розвитку основних галузей господарства в умовах науково-технічної революції і прискореної індустріалізації в країнах різного типу. Аналіз темпів зростання світової економіки и 90-х р.р. за дослідженнями ООН по типах країн. Технічне переозброєння, розвиток промисловості, будівництва, сільського господарства, галузей сфери обслуговування населення і виробництва, інформаційних структур і новітніх комунікацій.

Промисловість-провідна сфера матеріального виробництва у світовому господарстві.

Структурно-виробничі та географічні особливості і зміни в промисловості світу. Вплив природних і суспільно-економічних факторів. Видобувна промисловість. Розвиток транснаціональних корпорацій в промисловості.

Паливно-енергетичний комплекс. Склад та значення, світові запаси енергоресурсів, розміщення, географія видобутку і використання. Вугільна, нафтова і газова промисловість, світові запаси, динаміка і рівень видобутку, і забезпеченість. Географія міжнародної торгівлі вугіллям, нафтою і природним газом, основні вантажопотоки. Країни-експортери енергоресурсів і країни-імпортери. Електроенергетика світу. Типи електростанцій. Електроенергетичний баланс. Територіальний розподіл виробництва і споживання електроенергії у світі. Альтернативні джерела енергії. Енергетична проблема світу і шляхи її вирішення. Екологічні проблеми.

Металургійна промисловість світу. Галузевий склад, паливна і сировинна база. Залізорудна промисловість — географія розміщення, основні напрями вантажопотоків залізорудної сировини. Територіальний розподіл світового виробництва сталі, провідні країни. Географія споживання і світова торгівля чорними металами. Кольорова металургія. Сучасна структура галузі, сировинна база, географія розміщення, основні напрями вантажопотоків сировини та готової продукції. Характеристика окремих галузей кольорової металургії: мідної, алюмінієвої, свинцево-цинкової промисловості. Світове виробництво кольорових металів. Країни-експортери та імпортери сировини і кольорових металів.

Машинобудівна промисловість світу. Світогосподарське значення та зв'язок з НТР. Особливості галузевої структури і рівень сучасного розвитку в країнах різного типу. Географія основних галузей машинобудування у світі: загальне машинобудування; транспортне машинобудування; електроніка та електротехніка. Значення галузей військово-промислового комплексу в розвитку світового машинобудування та на прикладі окремих соціально-економічних типів держав. Найбільші світові машинобудівні корпорації, що виконують у тому

числі і військові замовлення. Основні машинобудівні райони світу. Транснаціональні корпорації та їх вплив на розміщення світового машинобудування в розрізі окремих галузей.

Міжнародна спеціалізація країн у виробництві продукції світового машинобудування. Країни-експортери та імпортери світової машинобудівної продукції. Екологічні проблеми.

Хімічна і нафтохімічна промисловість світу. Значення в народному господарстві та зв'язок з НТР. Галузева структура. Особливості розміщення та використання хімічної сировини. Гірничо-хімічна промисловість та її галузева структура. Техніко-економічні особливості виробництва і основні фактори його розміщення.

Географія світового виробництва і споживання продукції основної хімії, зокрема, мінеральних добрив. Нафтохімічна промисловість та інші галузі на основі органічного синтезу; склад, значення в народному господарстві, зв'язок з НТР. Географія ресурсів, виробництва і споживання основних видів продукції. Країни-експортери та імпортери продукції органічної хімії.

Аграрний комплекс світу. Географія галузей сільського господарства світу.

Поняття про аграрний комплекс. Його структура, роль та значення в системі сучасного світового господарства. Аграрні відносини – базова складова формування аграрного комплексу світу. Типи сучасних аграрних відносин, приклади їх реалізації в системі регіонального, субрегіонального та державного господарства.

Соціально-економічні типи ведення сільського господарства світу, виходячи з специфіки аграрних відносин: натуральне, напівтоварне, общинне та родоплемінне сільське господарство; традиційне селянське споживацьке напівтоварне; традиційне напівтоварне поміщицько-латифундистське; товарне фермерське господарство; товарне державно-кооперативне; товарне ринкове крупно підприємницьке (плантаційне та корпоративне). Сільське господарство - одна з головних і найстаріших галузей матеріального виробництва. Роль сільськогосподарського виробництва у вирішенні продовольчої проблеми у світі. Суть інтенсивного та екстенсивного розвитку на прикладах країн і регіонів. НТР і сільське господарство, як основна ланка АПК в країнах різних типів. Суть "зеленої революції" та її вплив на сільське господарство в країнах, що розвиваються. Структура і організація АПК в економічно розвинутих країнах ринкової економіки (Європа, Північна Америка), в країнах перехідної економіки до ринкової. (Росія, Україна) та інших країнах світу.

Вплив природних і соціально-економічних умов на розвиток і розміщення світового сільськогосподарського виробництва.

Рослинництво і тваринництво – основні галузі сільського господарства. Галузевий склад і типи рослинництва. Значення і географічне поширення зрошувального землеробства. Зернове господарство — основа рослинництва. Географія виробництва пшениці, кукурудзи, рису. Технічні культури та їх географія. Головні цукроносні, волокнисті, олійні культури. Особливості плантаційного виробництва чаю, кави, какао. Розміщення каучуконосів. Овочівництво. Картоплярство. Плодівництво.

Тваринництво. Структура галузей; взаємозв'язок з рослинництвом. Інтенсивне і екстенсивне тваринництво. Географія галузей тваринництва світу. Міжнародна торгівля сільськогосподарською сировиною та продукцією, провідні держави-експортери та імпортери продукції аграрного сектору.

Географія транспорту світу.

Транспорт – галузь матеріального виробництва, матеріальна основа географічного поділу праці. Поняття про світову та регіональну транспортну систему. Сучасний рівень розвитку транспорту в країнах різних типів, зв'язок з НТР.

Сучасні ринкові форми розвитку та підвищення ефективності роботи світового транспорту. Поняття про транспортну логістику, причини виникнення та переваги над традиційними формами. Транспортно-логістичні компанії, як основні суб'єкти світової транспортної системи в контексті ринкових засад глобалізованого господарства світу. Світовий та український досвід впровадження і розвитку транспортної логістики, значення її для

розвитку всіх галузей системи світового господарства. Єврологістика, регіональні та національні перевізники.

Поняття про транспортну освоєність та транспортну доступність території. Ступінь транзитності території. Ринкові форми використання високого ступеня транзитності території. Поняття про транспортні коридори. Євротранспортні коридори.

Галузева структура транспорту. Сухопутний – залізничний, автомобільний, трубопровідний. Особливості світового територіального розподілу транспортування вантажів. Водний транспорт. Значення в міжнародних сполученнях. Види водного транспорту. Значення і особливості використання внутрішнього водного транспорту (річковий, озерний, канали внутрішнього і міждержавного значення). Морський транспорт. Головні міжнародні морські вантажопотоки. Каботажні перевезення.

Найбільші морські та річкові порти їх спеціалізація. Повітряний транспорт, сучасне значення і перспективний розвиток в умовах НТР. Основні напрями міжнародних авіаліній.

Регіональні транспортні системи та зв'язки між ними. Регіональні транспортні системи Європи, Азії, Північної Америки, Латинської Америки, Африки, Австралії, їх спільні та відмінні риси.

Структура і напрями міжконтинентальних і внутрішньорегіональних перевезень. Транспортні вузли міжнародного значення.

Географія галузей невиробничої сфери.

Сучасний зміст та структура невиробничої сфери, роль та значення в системі світового господарства. Співвідношення понять “невиробнича сфера”, “сфера послуг”, “сфера обслуговування”, “галузі соціальної інфраструктури” в науковому трактуванні. Чинники розвитку галузей невиробничої. Впливова дія сучасних суспільних пріоритетів та зміни в структурі суспільних потреб як головна передумова диференціації невиробничої сфери та появи в ній нових галузей. Суспільно-географічна характеристика провідних галузей невиробничої сфери: міжнародної торгівлі, рекреаційно-туристичної сфери, банківської системи. Їх сучасна інституціональна структура. Роль та значення галузей невиробничої сфери в структурі господарчих комплексів різних соціально-економічних типів держав.

Техніко-інформаційні галузі світового господарства як складова його невиробничої сфери.

Поняття про світову інформаційну індустрію, її роль та значення в розвитку сучасної системи світового господарства, окремих галузей виробництва, невиробничої сфери. Загальна характеристика інформаційної індустрії, її структура, принципи розвитку. географія найважливіших регіонів та держав інформаційної індустрії..

Світовий електровз'язок як техніко-економічна галузь світового господарства. Роль та значення в сучасній господарській системі. Структура галузі електровз'язку та принципи її розвитку. Етапи розвитку сучасної системи зв'язку. Характеристики провідних регіонів та держав, регіональні особливості світового електровз'язку.

Світова комп'ютерна телекомунікаційна система Інтернет. Загальна характеристика та принципи розвитку сучасних телекомунікацій. Регіональна структура Інтернет.

3.7 РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Регіональний огляд країн світу

Держави Зарубіжної Європи

Центральна Європа, Західна Європа.

Загальна характеристика країн Європи. Склад території. Площа і населення. Число і типи країн. Економіко-географічне та геополітичне положення. Роль Європейських країн у світовій цивілізації і політичних процесах в історичні часи і, зокрема в ХХ столітті (центр двох світових війн). Зміни на політичній карті Європи після II-ої Світової війни. Сучасна політична карта. Типологія країн (розвинутої ринкової економіки і країн, перехідної до ринкової економіки). Сучасна економіко-географічна регіоналізація країн Європи.

Країни Центральної Європи.

Склад країн (15 держав: Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Хорватія, Болгарія, Румунія, Боснія і Герцеговина, Союзна республіка Югославія і Македонія).

Площа і чисельність населення. Формування території, етапи економічного розвитку. Сучасна політична карта і особливості економіки країн регіону, як перехідної до ринкової.

Політичні проблеми країн Балканського півострова: нових країн Югославії та інших. Оцінка природних умов і ресурсів, забезпеченість країн.

Населення. Етнічний склад. Спільні та відмінні риси демографічних процесів. Сучасна демографічна ситуація. Зайнятість по галузях господарства на прикладі окремих країн. Розміщення населення. Урбанізація. Міста і агломерації.

Господарство. Особливості господарювання в більшості країн в період "соціалістичної інтеграції" і жорсткої регламентації (до 90-х рр.) в складі Ради Економічної взаємодопомоги (РЕВ). Основні риси сучасної економіки галузевої структури та рівня економічного розвитку групи країн.

Промисловість. Зрушення в структурі виробництва і його розміщенні. Сучасні проблеми розвитку економічної інтеграції національних господарств країн Центральної Європи. Рівні розвитку. Галузі міжнародної спеціалізації та зміни в галузевій і територіальній структурі. Головні промислові центри Польщі, Чехії, Угорщини, Румунії, країн Балтії та Балканських країн.

Паливно-енергетичний комплекс, склад, забезпеченість енергетичними ресурсами. Вугільна, нафтова, і газова промисловість, географічні особливості територіальної концентрації виробництва. Електроенергетика. Типи електростанцій, паливно-енергетичний баланс. Територіальний розподіл виробництва і споживання електроенергії в країнах Центральної Європи. Енергетична проблема і шляхи її вирішення.

Металургійний комплекс. Галузево-виробнича структура. Забезпеченість паливно-сировинною базою, географічні відмінності в розміщенні палива, сировини для чорної та кольорової металургії. Розміщення виробництва і споживання чорних та кольорових металів в країнах Центральної Європи. Машинобудівний комплекс. Галузева структура машинобудування та металообробки. Географія провідних галузей машинобудування та їх основна продукція. Основні машинобудівні вузли та центри Прибалтики. Роль і значення машинобудування Угорщини, Чехії, Болгарії, Румунії, Балканських країн. Роль і значення машинобудування в зовнішніх зв'язках країн Центральної Європи.

Географія хімічного комплексу. Значення та роль в НТР. Сучасна виробничо-галузева структура. Особливості розміщення і використання хімічної сировини в країнах Центральної Європи. Розвиток хімічної промисловості в умовах НТР. Головні райони і центри зосередження гірничо-хімічної і нафтової промисловості в країнах Центральної Європи. Проблеми охорони природи і навколишнього середовища.

Легка промисловість. Значення, роль та місце в економічному та соціальному розвитку країн. Техніко-економічні особливості виробництва і закономірності розміщення ресурсної бази, виробництва і споживання продукції.

Аграрно-промисловий комплекс. Природно-ресурсний потенціал та його вплив на визначення особливостей галузевої і територіальної структури АПК країн регіону.

Рослинництво і тваринництво – складові АПК. Посилення ролі інтенсифікації і комплексного розвитку галузей рослинництва і тваринництва. Географія зернових і технічних культур, овочівництва, виноградарства, садівництва. Спеціалізація АПК країн Центральної Європи в різних природних і економіко-географічних умовах (Північ, Центр, Південь). Переробна сфера АПК. Харчова промисловість. Основні галузі. Спеціалізація в окремих країнах та її зв'язок з ресурсами сільськогосподарського виробництва.

Транспортний комплекс. Сухопутний транспорт. Водний транспорт. Роль морського транспорту Балтійського, Чорного і Адріатичного морів. Головні транспортні магістралі.

Морські порти. Зовнішньоекономічні зв'язки країн регіону в 60-80-х роках та їх сучасна орієнтація.

Країни Західної Європи.

Загальний огляд. Склад країн регіону. Територія, населення. Західна, Європа - країни високорозвинутої ринкової економіки. Політична карта.

Передумови використання природних умов і ресурсів. Залежність від імпорту ресурсів. Етнічний склад населення. Трудові ресурси. Динаміка населення, демографічна ситуація, сучасні міграційні процеси. Високий рівень урбанізації. Найбільші міста та агломерації Європи.

Галузева та територіальна структура господарства.

Рівень економічного розвитку країн Західної Європи порівняно з США. Паливно-енергетичний, машинобудівний, металургійний і хімічний комплекси господарства. Легка і харчова індустрія. Агропромисловий комплекс. Транспорт. Туристсько-рекреаційне господарство. Екологічні проблеми.

Субрегіони Західної Європи: країни Середньої Європи, Північної та Південної. Економічні і політичні структури країн Західної Європи. Рада Європи і Європарламент. Європейський Союз. Північно-Атлантична Асоціація (НАТО).

Країни Середньої Європи в Західній Європі - Ірландія, Великобританія, Франція, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Ліхтенштейн. Особливості географічного положення; природно-ресурсні фактори, населення, спільні і відмінні риси в господарстві.

Країни Південної Європи - Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Мальта, Сан-Маріно, Ватикан, Андорра, Монако. Територія. Населення. Особливості природних умов і ресурсів, населення. Господарство. Рекреаційні комплекси і туризм.

Держави Північної Америки

Загальні відмінності про країни регіону: Сполучені Штати Америки, Канада, Гренландія, архіпелаги та окремі острови. Особливості економічно-географічного положення; природних умов, заселення, господарства і сучасної політичної географії.

Сполучені Штати Америки.

США - найбільша економічно розвинута країна світу. Виникнення держави; етапи формування території. Сучасний її склад і устрій. Особливості економіко-географічного положення. Зміна його на різних етапах розвитку. Природні умови і ресурси США. Населення. Особливості формування. Роль міграції. Іміграційні хвилі в 19 і 20 ст. і регіони виходу імігрантів. Вплив іміграції на освоєння території США. Українська діаспора в США. Формування американської нації. Етнічний склад сучасного населення. Демографічна ситуація. Природний рух населення та його сучасна тенденція. Вікова структура. Структура зайнятості. Урбанізованість території в різних районах США. Індустріалізація в 20 ст. і зростання міст і агломерацій, мегаполісів як сукупності агломерацій (Бостон-Вашінгтон, Чикаго-Пітсбург, Сан-Франциско-Сан-Дієго). Міста. Нью-Йорк - найбільший економічний і культурний центр США. Сільське розселення.

Господарство. Історико-географічні особливості розвитку. Загальні риси і економічна структура господарства. Соціально-економічні і політичні передумови перетворення США в найрозвинутішу країну. Роль природно-ресурсного фактору.

Роль монополій і транснаціональних корпорацій. Тенденції змін в економічній і територіальній структурі господарства в 1950-1990 рр. Військово-промисловий комплекс в економіці США.

Промисловість. Загальна характеристика, місце в світовій економіці за ВВП. Рівень індустріалізації. Галузева структура промисловості за числом зайнятих і вартістю продукції, зміни за останні 25-30 років. Паливно-енергетичний комплекс. Райони і обсяг видобутку та імпорту нафти, газу, вугілля. Структура паливно-енергетичного балансу. Електроенергетика. Масштаби виробництва електроенергії. Роль ТЕС, АЕС, ГЕС (питома вага у виробництві електроенергії); їх розміщення.

Чорна і кольорова металургія. Сировинна база. Основні центри чорної металургії. Тенденція в розвитку і географія кольорової металургії. Машинобудування - провідна галузь промисловості США. Структура, традиційні старі і нові галузі. Автомобільна промисловість, її організація, масштаби виробництва і центри.

Хімічна і нафтохімічна промисловість. Галузі легкої і харчової індустрії. Основні промислові райони США. Продукція США на зовнішніх ринках. Суперництво з іншими центрами і регіонами світу.

Сільське господарство США. Оцінка природних умов для розвитку с/г. Аграрні відносини, їх історичний розвиток, сучасний етап. Особливості с/г в складі агробізнесу (АПК) США. Виробнича структура с/г. Землеробство. Географія зернових і технічних культур. Приміське овоче-молочне господарство, садівництво. Тваринництво США. Територіальна спеціалізація с/г. Методи державної організації с/г (регулювання росту посівних площ і зборів с/г культур гарантованими закупками державою та ін.).

Транспорт США. Оцінка природних умов для розвитку сухопутних видів, річкового, морського транспорту. Історичні особливості їх розвитку, зміна структури транспорту з розвитком автомобільного, повітряного і трубопровідного транспорту. Трансконтинентальні магістралі, їх роль. Великі озера і глибоководний шлях по р. Св. Лаврентія, системи (Місісіпі-Огайо). Морські порти і аеропорти.

Зовнішні економічні зв'язки. Роль США у світовому господарстві. Місце за обсягом зовнішньої торгівлі. Основні регіони і країни контрагенти в торгівлі США. Стан торговельного балансу і його структура. Суперництво США на світовій арені. Економічні зв'язки з Україною.

Економічні райони США. Економічне районування американськими географами, вченими інших країн. Економіко-географічна характеристика макрорайонів США: "Північ" (промислова Північ) головний економічний район; "Південь США" (колишній рабовласницький Південь), "Захід США" (Захід, що колонізується). Головні промислові центри: Нью-Йорк, Бостон, Балтімор, Вашингтон, Пітсбург, Чикаго, Детройт, Канзас-Сіті, Новий Орлеан, Сан-Франциско, Лос-Анжелес.

Канада.

Загальні відомості. Територія. Державний лад і адміністративний поділ. Оцінка економіко-географічного положення. Природно-ресурсні фактори розвитку економіки.

Населення. Чисельність. Національний склад. Корінне населення. Англо-французський дуалізм (дві основні нації). Українці в Канаді. Динаміка населення. Особливості заселення. Нерівномірність густоти. Міське і сільське населення. Урбанізовані зони і ареали.

Господарство. Історичні особливості розвитку. Роль іноземного капіталу в господарстві Канади і в формуванні його структури. Прогрес економіки в II-й половині ХХ ст., індустріально-аграрний і експортний характер економіки. Високий рівень розвитку добувних і обробних галузей. Канада - в складі Великої "сімки" економічно розвинутих країн світу. Географія провідних галузей промисловості. Сільське господарство. Структура с/г. Географія рослинництва і тваринництва. Канада - виробник і експортер пшениці і продукції тваринництва. Роль та спеціалізація степових провінцій (Манітоби, Саскачеван і Альберти) та ін. в с/г. Рибальство. Транспорт. Роль залізничного і морського транспорту. Структура міжнародної торгівлі Канади. Географія контрагентів в зовнішніх економічних зв'язках. Внутрішні відміни. Провінції Онтаріо і Квебек. "Економічна вісь"- Вінсор-Квебек, Монреаль і Торонто, Оттава. Степові провінції; Британська Колумбія, Канадська Північ.

Держави Латинської Америки

Мексика, Центральна Америка, Вест Індія, країни Південної Америки, Карибського басейну, Антських країн, Ла-Платських країн та Бразилія.

Своєрідність Латинської Америки як одного з регіонів країн що розвиваються. Поняття і термінологія "Латинська Америка". "Мезоамерика", "Вест-Індія", "Карибська Америка". Особливості складу країн. Площа. Чисельність населення. Здобуття політичної незалежності, звільнення від колоніалізму.

Економіко-географічне положення. Міжokeанське положення. Посилення значення тихоокеанського положення. Особливості формування сучасної політичної карти.

Природно-ресурсні фактори. Різноманітність багатств природних ресурсів. Основні слабоосвоєні території. Ресурси для металургії, їх значення в господарській спеціалізації окремих країн. Основні "нафтові" країни, їх роль в світовій і регіональній економіці. Забезпеченість водними ресурсами, низький рівень розвитку водного господарства, здійснення проектів його багатоцільового розвитку. Лісові ресурси, наслідки знищення лісів.

Населення. Складність етнічного складу та формування латиноамериканських націй. Корінне населення. Основні етапи формування сучасного населення. Демографічні показники: динаміка кількості населення, природній приріст, густина і особливості розміщення по території. Географія індіанського населення. Характер і масштаби урбанізації. Особливості сільського розселення.

Господарство. Особливості і рівень економічного і соціального розвитку. Місце у світі. Аграрно-сировинна спеціалізація. "Нові індустріальні країни" (Мексика, Бразилія, Аргентина). Кубінський шлях економічного розвитку. Особливості зовнішніх економічних зв'язків. Своєрідність територіальної структури господарства країн Латинської Америки.

Сільське господарство. Аграрні відносини. Технічна база. Типи сільськогосподарського виробництва за реалізацією продукції. Рослинництво, його зовнішньоекономічна направленість. Тваринництво. Рибальство. Лісове господарство.

Промисловість. Сучасна структура. Визначна роль добувних галузей. Освоєння нових мінеральних ресурсів в 70-90 рр. ХХ ст. в Мексиці, Бразилії, Карибському басейні, Андських країнах. Старі і нові галузі обробної промисловості. Прогрес наукомістких галузей в Бразилії, Мексиці та ін. країнах. Транспорт. Нові магістралі. Роль Панамського каналу. Рекреаційні ресурси, туризм, їх значення в господарстві Центральної і Карибської Америки.

Сучасні інтеграційні процеси серед країн Латинської Америки. Субрегіони. Макроекономічне районування регіону. Виділення субрегіонів: Середня Америка Центральної Америки, Острівна Вест-Індія, Північний Схід (Бразилія), країни басейну Ла-Плати, Андські країни.

Держави Азії

Південно-Західна Азія.

Загальний огляд. Розміри та склад території. Економіко-географічне і геополітичне положення. Політична і економічна карта Азії. Типологія країн Азії. Субрегіони: Південно-Західна Азія, Південна Азія, Східна Азія, Північна і Центральна Азія (країни СНД). Особливості природи і господарства субрегіонів.

Південно-Західна Азія.

Територія. Чисельність населення. Політична карта. Економіко-географічне і геополітичне положення. Історико-географічні особливості країн субрегіону. Регіон, як "гарячі крапки" планети. Господарська оцінка природних умов і ресурсів. Значення найбільших в світі запасів нафти та газу. Економічна та політична роль нафтодобувних країн. Нафтодобувний та переробний комплекс країн Перської затоки, його вплив на зміни в структурі господарства. Роль ОПЕК в економіці країн субрегіону.

Сучасне населення, етнічний склад, демографічні показники. Рівень урбанізації. Міста.

Аграрно-сировинний напрям господарства. Сільське господарство. Особливості його ведення в природних зонах Аравії, Месопотамії, Середземноморській зоні, Передньоазіатському нагір'ї. Роль іригації в с/г.

Туреччина. Особливості економіко-географічного положення. Природні умови та ресурси, їх вплив на розвиток господарства. Населення. Національний склад. Швидкі темпи природного приросту. Урбанізація та особливості розміщення населення.

Особливості розвитку економіки після 2-ої світової війни. Структура та географія промисловості і сільського господарства. Відміни в спеціалізації і рівні розвитку між приморськими і внутрішніми районами. Транспорт і його географія. Вплив міжнародного транзиту і туризму на розвиток інфраструктури господарства. Внутрішні економічні райони.

Південна Азія.

Склад території; формування сучасної політичної карти. Центральне положення в басейні Індійського океану. Сухопутні кордони субрегіону, їх економічне і політичне значення. Питома вага населення країн субрегіону в чисельності світового населення. Етнічна різноманітність, переважаючі мовні сім'ї, найбільш чисельні народи. Слабкий розвиток урбанізації. Загострення соціальних і економічних проблем великих міст. Значні відмінності в рівні розвитку промислового виробництва. Переважаюче значення сільського господарства і добувної промисловості. Багатоукладність та аграрні проблеми.

Типологія країн щодо рівня розвитку і спеціалізації господарства.

Індія - найбільша країна субрегіону. Склад території, чисельність населення. Державний лад, адміністративно-територіальний поділ. Економіко-географічне положення в Південній Азії.

Природно-ресурсні фактори. Склад мінеральних ресурсів. Енергетичні ресурси транспортні і іригаційні можливості річок та їх використання. Проблема водозабезпечення с/г, міст і сіл. Лісові ресурси. Екологічні проблеми.

Населення Індії. Демографічна ситуація. Динаміка населення. Проблема забезпеченості продуктами харчування і працевлаштування населення. Етнічна і релігійна строкатість населення і зв'язані з цим проблеми. Характер розміщення населення, переважаючі форми розселення. Темпи та рівень урбанізації. Міста та великі міські агломерації.

Господарство. Соціально-економічні умови колоніального минулого. Заходи уряду по перетворенню соціальної і економічної структури господарства. Створення і розвиток державного сектору економіки, галузеве планування господарства, аграрні реформи, їх значення для удосконалення економіки.

Сучасний рівень виробництва; зрушення в макроструктурі і територіальній структурі господарства.

Промисловість. Рівень індустріалізації. Структурні і технічні зміни в промисловому виробництві. Значення допомоги інших країн в індустріалізації. Головні новобудови: формування промислових районів. Енергетика. Розвиток металургійної і хімічної промисловості, машинобудування. Будівництво гідроенергетичних комплексів.

Сільське господарство. Шляхи подолання агротехнічної відсталості сільськогосподарського виробництва. Головні с/г культури, їх географія, споживання. Особливості тваринництва.

Транспорт. Залізнична і автомобільна мережа. Розвиток автомобільного транспорту. Значення морського транспорту. Напрями основних вантажопотоків. Структура і географія зовнішніх економічних зв'язків.

Економічні райони Індії. Найбільш розвинуті і урбанізовані (Східний, Західний, Південний); райони середнього рівня розвитку (Північно-Східний, Північно-Західний), відстали за рівнем і темпами розвитку (Північний і Центральний). Характеристика галузевої і територіальної структури господарства районів, найважливіші міські агломерації. Делі. Калькутта. Бомбей. Ахмедабад. Мадрас. Бенгалур. Вішакхапатнам.

Південно-Східна Азія.

Склад території; формування сучасної політичної карти субрегіону. Особливості економіко-географічного положення на перехресті важливих морських торговельних шляхів. Рівень вивченості природних ресурсів, різноманітність і запаси відомих ресурсів, їх світове значення. Відміни в характері земельних ресурсів напівострівної і острівної частин території. Лісові ресурси.

Населення. Етнічний склад. Демографічна ситуація. Розміщення населення. Рівень урбанізації. Найбільші міста - Джакарта, Банкок, Рангун, Ханой, Сайгон, (Хошимін), Маніла, Куала-Лумпур.

Аграрно-сировинний характер економіки. Основні рослинницькі і тваринницькі райони. Особливості галузевої структури промисловості. Нафта і газ Індонезії і Брунею. Галузі

важкої промисловості. Розвиток державного сектору. Роль іноземних монополій в господарстві країни. Відміни в рівнях розвитку продуктивних сил і шляхи формування національної економіки.

Країни Східної Азії.

Загальні відомості. Склад території, особливості економіко-географічного і геополітичного положення. Політична карта - Китай (КНР), Японія, Республіка Корея, Корейська народно-демократична республіка (КНДР), Монголія (МНР) та інші території. Природні умови і забезпеченість природними ресурсами. Кількість і етнічний склад населення. Нерівномірність розміщення населення.

Соціально-економічні типи країн та відміни в рівнях і структурі їх господарства. Японія.
Китай

Австралія і Океанія

Австралія і Океанія як географічний регіон Планети. Склад регіону. Особливості економіко- і політико-географічного положення та історичного процесу їх економічного і соціального розвитку. Місце в міжнародному географічному поділі праці. Спеціалізація господарства.

Держави Африки.

Загальна характеристика Африки як регіону в групі країн, що розвиваються. Особливості економіко-географічного положення. Африка - головний регіон Європейської колонізації в ХІХ ст. Національно-визвольна боротьба народів Африки і розпад колоніальної системи в другій половині ХХ ст. Сучасна політична карта. Африка - найбільший регіон світу за чисельністю молодих політично незалежних країн, що розвиваються. Соціально-економічні наслідки колоніалізму. Проблеми розвитку молодих незалежних держав. Африка на шляху подолання економічної відсталості, нейтралізації методів неокolonіалізму.

Природно-ресурсні фактори. Різноманітність природних умов материка. Велика частина території аридних земель. Нерівномірність розподілу водних ресурсів. Оцінка енергетичних ресурсів. Багатство мінеральних ресурсів. Райони зосередження нафти і природного газу. Оцінка земельних, лісових та інших ресурсів.

Населення. Динаміка чисельності населення. Заселення території. Расовий та етнічний склад населення. Етнічні особливості областей Африки. Демографічна ситуація. Нерівномірність розселення. Низький рівень урбанізації. Міста. Значення міграції і різних типів. Проблеми трудових ресурсів в Африці.

Господарство. Африка - регіон значного зосередження найбільш економічно-відсталих країн (за критеріями ООН). Галузева і територіальна структура промисловості. Провідне місце добувних галузей. Становлення обробної промисловості, її географія. Аграрний характер економіки більшості країн Африки. Низький рівень сільськогосподарського виробництва. Технічна відсталість. Структура виробництва. Монокультура. Загострення продовольчої проблеми. Типи сільського господарства і форми землеволодіння. Рослинництво, як головний напрямок сільського господарства. Місцеві споживчі і товарно-експортні культури, їх географія. Особливості і проблеми африканського тропічного тваринництва. Проблеми підвищення рівня сільського господарства в Африці.

Характер транспортної інфраструктури, нерівномірність її територіального розвитку. Оцінка природних умов в різних регіонах. Транспортні проблеми внутрішніх країн Африки. Трансконтинентальні шляхи. Найбільші порти. Розвиток сучасних видів транспорту.

Особливе місце внутрішньої торгівлі регіону в економіці країн, що розвиваються. Своєрідність структури експорту в африканських країнах. Провідні експортні товари. Однотипність імпорту і його роль в економічному розвитку Африки.

Субрегіони. (Умовність виділення субрегіонів) Північна, Західна, Центральна, Східна і Південна Африка.

3.8 МАРКЕТИНГОВА ГЕОГРАФІЯ

Теоретико-методологічні та методичні питання маркетингової географії

Маркетингова географія в системі суспільної географії. Походження наукового напрямку, зв'язок з економічним маркетингом. Співвідношення наукового змісту понять «маркетингова географія», «маркетинг», «суспільна географія». Різновиди маркетингу, принципи маркетингу. Науковий предмет та об'єкт дослідження маркетингу та маркетингової географії. Наукові методи дослідження у маркетинговій географії (загальнонаукові та спеціальні). Міжпредметні та міжнаукові зв'язки маркетингової географії з дотичними системами знань (суспільною, економічною наукою). Понятійно-термінологічний апарат науки. Ключові дефініції маркетингової географії: ринок, бренд, тренд, вчення про економічний простір, сегментація ринку, регіональний маркетинг, гравітаційне моделювання тощо.

Еволюція розвитку маркетингово-географічних наукових досліджень, наукова періодизація, провідні наукові школи. Теорії міжнародної торгівлі. Виникнення та становлення наукового напрямку. Теоретико-методологічні та економічні засади в працях Хаггета П., Харвея Д., Льоша А. Зарубіжна наукова школа: американська (Портер М, Харріс Ч., Еплбом У.), канадська (Джонс К., Сіменс Д.). Російська та українська наукові школи (Е.Б.Алаєв, М.М.Баранський, А.П.Голіков, В.М.Гохман, С.О.Ковальов, С.Б.Лавров, С.Я.Ниммик, М.М.Паламарчук, М.Д.Пістун, Ю.Г.Саушкін, Б.М.Семевський, О.Г.Топчієв, О.І.Шаблій). Розробка наукового предмету та об'єкту дослідження українським науковцем Чорномазом П.О. Теоретико-методологічна база маркетингової географії у світлі теорій міжнародної торгівлі. Теорія меркантилізму, економічна суть та маркетингово-географічна інтерпретація, сильні та слабкі сторони. Класичні теорії міжнародної торгівлі. Наукова спадщина Д.Х'юма, А.Сміта, Д.Рікарда, Дж.С.Мілля. Сучасні теорії міжнародної торгівлі. Напрямок кейсіанство (неокейсіанство). Напрямок монетаризм (неокласицизм). Наукова спадщина Дж.Кейнса, М.Фрідмана, теорія Хекшера-Оліна. Теорія життєвого циклу продукту М.Познера, Г.Хуфбаужра, Л.Уеллса, теорія міжнародного руху капіталу (Р.Кевіса, Р.Кенена, Дж.Хікса, Г.Майєра). Критичний напрям досліджень міжнародного поділу праці.

Суспільно-географічні чинники, закони та закономірності розвитку виробничо-споживчого комплексу у маркетингово-географічних дослідженнях.

Маркетингова географія як науковий напрям в контексті вивчення територіальної організації виробничо-споживчого комплексу. Суспільно-географічні чинники розвитку виробничо-споживчого комплексу. Економічні закони та суспільно-географічні закономірності розвитку маркетингово-географічних наукових об'єктів. Науково-практичні завдання, що вирішуються в межах маркетингової географії.

Світовий ринок товарів та послуг в системі маркетингово-географічних досліджень світового економічного простору

Сучасні тенденції в розвитку світових господарських зв'язків та роль ринку. Глобалізація економічного простору. Інтернаціоналізація господарства на всіх ієрархічних рівнях. Зміна характеру відкритості економічних моделей в різних типах держав. Формування нових видів територіально-технологічного співробітництва з залученням чинників ринкової кон'юнктури (ВЕЗ, СВЕЗ, зони пріоритетного розвитку, офшори, кластери тощо). Поняття ринку як глобалізованої системи стійких взаємовідносин між сукупним попитом і сукупною пропозицією економічних благ з сторони суб'єкта світового господарства. Економічний зміст та суспільно-географічна транскрипція поняття «ринок». Внутрішній ринок. Національний ринок. Світовий ринок. Структура світового ринку, у регіональному, товарно-галузевому, соціально-економічному аспектах. Характер торговельних угод на світовому ринку. Поняття про монополістичний, олігополістичний, атомістичний ринок. Сектори світового ринку: закритий, відкритий -економічний та суспільно-географічний зміст, відмінності. Кон'юктуроформувальні фактори (КФФ), умови формування кон'юнктури (УФК), роль у розвитку ринку. Форми прояву економічної кон'юнктури (ФПК): понижена, низька, підвищена, висока, стан ринкової рівноваги. Ціна як грошовий вираз вартості товару, особливості її формування.

Міжнародні економічні відносини, вплив на розвиток світових ринків товарів і послуг. Міжнародна торгівля як форма МЕВ. Еволюція та сучасні чинники і тенденції розвитку. Інституціональна структура ринків в контексті світової торгівлі. Міжнародні товарні біржі та біржове законодавство України. Міжнародні картелі, аукціони, ярмарки. Нормативно-правове забезпечення виставкової діяльності в Україні.

Світові товарні ринки та ринок послуг, структура і географія

Світовий паливно-енергетичний ринок. Світові товарні ринки. Світовий паливно-енергетичний ринок. Еволюція та сучасна структура, чинники формування. Інституціональна структура паливно-енергетичного ринку. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку паливних товарів. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК).

Світовий ринок продукції металургійного комплексу та продукції машинобудування. Еволюція та сучасна структура ринку продукції металургії та машинобудування. Чинники формування ринку. Інституціональна структура ринку продукції металургії та машинобудування. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку товарів металургії та машинобудування. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК).

Світовий ринок продукції легкої та хімічної промисловості. Еволюція та сучасна структура ринку продукції хімічної та легкої промисловості, чинники формування. Інституціональна структура ринку продукції хімічної та легкої промисловості. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку товарів хімічної та легкої промисловості. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК).

Світовий ринок продукції сільського господарства та агробізнесу. Еволюція та сучасна структура ринку продукції сільського господарства та агробізнесу, чинники формування. Інституціональна структура ринку продукції сільського господарства та агробізнесу. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку товарів сільського господарства та агробізнесу. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК).

Світовий ринок торгівлі послугами. Еволюція та сучасна структура ринку торгівлі послугами, чинники формування. Інституціональна структура ринку торгівлі послугами. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку торгівлі послугами. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК). Роль послуг у світовій торгівлі. Послуги у зовнішньоекономічній діяльності України. Міжнародна торгівля технологіями й об'єктами авторського права і суміжних з ним прав. Міжнародне комерційне і некомерційне передавання технологій.

Світовий ринок робочої сили. Еволюція та масштаби міжнародної трудової міграції. Чинники та наслідки міжнародного руху робочої сили. Еволюція та сучасна структура ринку робочої сили, чинники формування. Інституціональна структура ринку робочої сили. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку робочої сили. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК).

Світовий ринок фінансових послуг (ринки капіталу). Зовнішньоторговельні операції. Еволюція та сучасна структура ринку фінансових послуг, чинники формування. Інституціональна структура ринку фінансових послуг. Провідні регіони та держави-продуценти. Кон'юнктура цін на світовому ринку фінансових послуг. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК). Зовнішньоторговельні операції. Організаційні аспекти міжнародної торгівлі. Зовнішньоторговельний контракт.

Світовий ринок рекреаційно-туристичних послуг. Україна і СOT. Еволюція та сучасна структура ринку рекреаційно-туристичних послуг, чинники формування. Інституціональна структура ринку рекреаційно-туристичних послуг. Провідні регіони та держави-продуценти.

Кон'юнктура цін на світовому ринку рекреаційно-туристичних послуг. Прогноз розвитку ринку з позиції маркетингово-географічних досліджень. Провідні бренди та виробники (ТНК). Україна і СОТ. Нормативно-правове забезпечення. Перспективи взаєморозвитку.

3.9 МІЖДЕРЖАВНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ СТРУКТУРИ

Міждержавні інтеграційні структури в системі сучасних міжнародних відносин: теоретичний та функціонально-прикладний аспект

Глобальний простір як середовище формування інтеграційних структур. Міжнародні економічні відносини. Міжнародна економічна інтеграція. Міжнародна організація.

Чинники формування міжнародних організацій: міжнародний поділ праці, міжнародна економічна інтеграція, політичні відносини між державами, глобальні проблеми сучасності (обмеженість природних ресурсів, демографічна проблема, продовольча проблема, екологічна проблема, проблема миру і роззброєння). Правові норми та принципи формування міжнародних організацій. Механізм функціонування міжнародних організацій.

Типологія міждержавних інтеграційних структур. Критерії типології. Членство суб'єктів і юридичний статус організацій: міждержавні і неурядові організації.

Міждержавні організації (ООН, НАТО, ОБСЄ). Міждержавні економічні організації (МДЕО) – Європейський Союз, МВФ, НАФТА.

Неурядові організації. Міжнародні неурядові економічні організації (МНЕО) – Міжнародна торговельна палата, Міжнародний кооперативний альянс, Всесвітня конфедерація праці.

Географічне поширення: глобальні і регіональні організації. Глобальні організації (ООН, МВФ, СОТ, ОЕСР). Регіональні міжнародні організації (ЄС, НАФТА, АСЕАН).

Організація загальної компетенції (ООН, ЄС). Організація спеціальної

Етапи становлення та розвитку системи міждержавних інтеграційних структур. Перший етап - становлення системи МО (середина XIX – середина 40-х років XX століття).

Другий етап - формування Системи Об'єднаних Націй (середина 40-х років – кінець 50-х років XX ст.)

Третій етап - активізація процесу утворення й поширення міжнародних регіональних організацій (кінець 50-х – кінець 80-х років).

Четвертий етап - відновлення єдиної системи міжнародних економічних відносин (з 90-х років XX ст.)

Цілі, функції, компетенції та структура міждержавних інтеграційних структур

Організація Об'єднаних націй та міжнародне економічне співробітництво. Організація Об'єднаних Націй та міжнародне співробітництво. Мета та принципи діяльності ООН. Організаційно-функціональна структура. Основні функції головних органів. Соціально-економічні органи ООН.

Міждержавні економічні організації загальної компетенції та галузевого рівня. Функціональна спрямованість: організації загальної (ЄС) та спеціальної (ОПЕК, СОТ) компетенції. Характер діяльності організацій: універсальні, політичні, гуманітарні, економічні, оборонні тощо. Організаційно-функціональна структура міжнародних організацій.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Мета ОЕСР. Організаційно-функціональна структура та головні органи. Консультативні групи держав (група Семи, група Дев'яти, група Десяти, група Одинадцяти, група П'ятнадцяти, група Двадцяти Чотирьох, група Сімдесяти Семи).

Організації з регулювання в галузі промисловості й енергетики (АЯЕ, ЮНІДО, МАГАТЕ, МЕА, ЦЕРН), сільського господарства й продовольства (ФАО, ВПП, МФСР), транспорту й зв'язку (ІМО, ІКАО, ВПС, МСЕ, ЄВРОКОНТРОЛ),. Мета та принципи діяльності, організаційно-функціональна структура.

Міждержавні організації з регулювання в соціальній сфері. Міжнародна організація праці (МОП). Організація Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури – ЮНЕСКО.

Всесвітня туристська організація (ВТО). Мета та принципи діяльності, організаційно-функціональна структура.

Міжнародні організації у сфері регулювання світової торгівлі. Світова організація торгівлі (СОТ) та основні принципи її діяльності. Організаційно-функціональна структура СОТ. Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД). Комісія Організації Об'єднаних Націй з прав міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). Міжнародні організації з регулювання світових товарних ринків (ОПЕК, Арабський Союз чавуну та сталі – АСЧС). Мета та принципи діяльності, організаційно-функціональна структура.

Міжнародні валютно-кредитні організації. Сучасна система міжнародних валютно-кредитних організацій. Міжнародний валютний фонд (МВФ). Основні цілі МВФ. Організаційна структура. Функції. Група Всесвітнього банку: Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС). Регіональні банки розвитку: Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), Міжамериканський банк розвитку (МаБР), Африканський банк розвитку (АфБР), Азіатський банк розвитку (АзБР), Ісламський банк розвитку (ІБР), Арабський валютний фонд (АВФ). Банки ЄС: Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський центральний банк (ЄЦБ). Банк міжнародних розрахунків (БМР). Мета та принципи діяльності, організаційно-функціональна структура. Клуби кредиторів і консультативні групи країн як інститути в структурі міжнародних валютно-кредитних відносин. Паризький і Лондонський клуби кредиторів. Консультативні групи: (група п'яти, група семи, група десяти, група двадцяти, група тридцяти).

Міжнародні організації в боротьбі з незаконним бізнесом. Міжнародна система боротьби з незаконним бізнесом. Основні негативні наслідки злочинної діяльності в економічній сфері. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей - ФАТФ. Функції та головні напрями діяльності.

Регіональні і субрегіональні інтеграційні угруповання та міжнародні неурядові економічні організації (МНЕО). Особливості еволюції інтеграційних процесів у Європі. Європейський Союз (ЄС). Мета, принципи й організаційна структура ЄС, Головні органи Європейського Союзу (Європейська рада, Європейський парламент, Рада Європейського Союзу, Європейський Суд, Європейська Комісія, Палата аудиторів). Економічна політика ЄС: промислова, аграрна, в галузі транспорту й зв'язку. Валютно-кредитна система ЄС. Соціальна політика ЄС. Зовнішня та регіональна політика ЄС. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ). Мета, організаційна структура. Співдружність Незалежних Держав (СНД). Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Мета та принципи діяльності, організаційно-функціональна структура.

Регіональні інтеграційні організації в Азії та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), «План Коломбо» зі спільного економічного й соціального розвитку в Азії й Тихому океані, Рада Арабської економічної єдності.

Регіональні організації в Північній та Південній Америці. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА). Південний спільний ринок (Меркосур). Латиноамериканська асоціація інтеграція (ЛААІ). Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ). Інтеграційні угруповання в Африці: Економічне співробітництво держав Західної Африки (ЕКОВАС). Спільний ринок Східної та Південної Африки (КОМЕСА), Південноафриканське співтовариство розвитку (САДК). Митний і економічний союз Центральної Африки (ЮДЕАК).

Особливості функціонування міжнародних неурядових організацій (міжнародні об'єднання підприємців, міжнародні торговельні і торговельно-промислові палати).

Діяльність України в міжнародних організаціях. Україна в організаціях глобального типу. Україна в міжнародних регіональних організаціях. Європейський вибір України.

3.10 ШКІЛЬНИЙ ТУРИЗМ

Соціальне значення туризму

Туризм в системі виховання дітей та молоді. Вплив занять спортивним туризмом на здоров'я людини. Значення шкільного туризму у формуванні суттєвих для життя вмінь та навичок. Історія шкільного туризму, його розвиток та сучасний стан в Україні. Класифікація видів та форм туризму. Плановий та самодіяльний туризм. Класифікація походів, їх специфічні відмінності. Заходи по забезпеченню безпеки туристів.

Організація і зміст туристських подорожей. Нормативно-правова база туристської діяльності. Основні положення Закону України "Про туризм", Інструкція МОН України «Правила проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнівською і студентською молоддю України». Оформлення маршрутної документації на проведення туристської подорожі з активним способом пересуванням.

Розробка маршруту туристського походу. Складання плану походу. Визначення цілей походу. Підбір групи учасників походу. Розподіл обов'язків серед учасників походу. Визначення району подорожей та збір відомостей про район подорожі. Розробка маршруту. Складання кошторису походу. Складання плану туристсько-краєзнавчої роботи під час походу.

Підготовка туристського походу

Топографічна підготовка туриста. Значення топографічної підготовки туриста. Умовні знаки спортивних та туристських карт. Спортивний компас. Спортивне орієнтування та його види. Орієнтування у заданому напрямку. Орієнтування за вибором. Орієнтування по розміченій трасі. Технічні прийоми в орієнтуванні. Орієнтування по площинних та лінійних орієнтирах. Вимірювання відстаней.

Туристське спорядження. Туристське спорядження і вимоги до нього. Особисте спорядження. Групове спорядження. Спеціальне спорядження. Укладання рюкзака. Установка намету.

Харчування у туристських походах. Організація харчування у туристському поході. Калорійність харчування. Характеристика основних продуктів для туристського походу. Калорійність продуктів харчування. Розподіл калорійності добового раціону туриста. Складання меню на всі дні походу. Особливості приготування страв в умовах походу.

Особиста гігієна і фізична підготовка туриста. Гігієнічне забезпечення туристських походів. Особиста гігієна туриста і основні вимоги до його фізичної підготовки. Загальна та спеціальна фізична підготовка туриста. Особливості загартування організму людини. Ранкова гімнастика. Спеціальні вправи, що моделюють рухи зусилля і навантаження на частини тіла в умовах походу. Межі фізіологічних показників організму туриста. Контроль серцебиття та ритму дихання. Елементарні прийоми самомасажу.

Перша медична допомога у туристських походах. Значення першої долікарняної допомоги в походах. Травми та захворювання у поході, їх причини та надання медичної допомоги. Санітар туристської групи та його обов'язки. Похідна медична аптечка. Метод штучного дихання. Способи зупинки кроветечі. Санітарні бинтові пов'язки. Способи транспортування потерпілого.

Туристський похід

Туристська група у поході. Тактика і техніка туристської групи у поході. Орієнтовні норми навантаження у туристському поході. Техніка пересування в різних умовах місцевості. Туристичні вузли та техніка їх в'язання. Безпека та техніка подолання природних перешкод. Психологічний клімат у туристській групі.

Організація туристського привалу. Вибір місця туристського привалу та його облаштування. Установка палатки. Типи вогнища та його обладнання. Розпалювання вогнища. Природоохоронні заходи. Згорання туристського табору.

Підведення підсумків туристського походу. Значення підведення підсумків туристського походу. Підсумкова похідна документація: загальний звіт, фінансовий звіт, технічний звіт.

Особливості опрацювання зібраного у поході краєзнавчого матеріалу. Підготовка туристського вечора за матеріалами походу.

Туристські заходи

Туристські зльоти і змагання. Розробка програми туристського зльоту. Питання облаштування території зльоту. Програма змагань. Підготовка та проведення змагань з техніки туризму та комбінованого туристського маршруту. Ігри та ігрові завдання в програмі туристських змагань. Конкурсна програма під час проведення туристського зльоту. Суддівські та господарські служби туристського змагань.

Тематична краєзнавчо-туристична подорож. Туристська діяльність у шкільному навчально-виховному процесі. Розробка маршруту та програми тематичної туристської подорожі, експедиції. Організація експедиційно-польового етапу подорожі. Особливості вивчення природних та архітектурних об'єктів, історичних та пам'ятних місць, знайомства з цікавими людьми тощо. Опрацювання матеріалів подорожі. Розробка сценарію краєзнавчого вечора за матеріалами тематичної туристичної подорожі. Підготовка тематичної науково-краєзнавчої конференції за матеріалами подорожі.

3.11 ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ

Загальні закономірності взаємодії суспільства і природи

Визначення терміну «екологія» та його еволюція. Сутність екологічних проблем в епоху НТР, їх характер.

Еволюція біосфери, поняття „біосфера”, функції за В.І. Вернадським. Поняття екосистеми. Біологічний кругообіг речовини і енергії. Біогеохімічні кругообіги, типи та особливості. Екологічна рівновага, чинники, які її визначають.

Історичні етапи взаємодії суспільства і природи. Вплив людини на природне середовище у процесі її формування як соціальної істоти. Пізній палеоліт, перша екологічна „криза”. Основні етапи взаємодії природи і суспільства, чинники, що їх визначають. Неолітична революція, початок першого етапу взаємодії природи і суспільства. Екологічні наслідки першого етапу взаємодії природи і суспільства.

Другий етап взаємодії природи і суспільства, умови переходу. Особливості соціально-економічного розвитку. Корінні зміни у характері екологічних проблем на цьому етапі. Ноосфера.

Третій етап взаємодії природи і суспільства. Епоха НТР, різне зростання темпів соціально-економічного розвитку, кризові явища, екологічні наслідки. Небезпека глобальної екологічної кризи, діяльність кінця ХХ ст.

Основні проблеми взаємодії суспільства і природи

Демографічна проблема, соціально-економічні та екологічні наслідки. Збільшення чисельності населення на різних етапах розвитку цивілізації, його причини. Демографічний вибух у другій половині ХХ ст., його причини, соціально-економічні та екологічні наслідки. Проблема демографічної стабілізації чисельності населення у найближчому майбутньому.

Економічний розвиток. Сутність і завдання, ресурси та науково-технічне забезпечення. Особливості розвитку світової економіки в епоху НТР, негативні явища. Взаємозв'язок еколого-економічних проблем, їх глобальний характер. Стратегія переходу людства до „стійкого розвитку” (коеволюція).

Продовольча проблема, складові частини, екологічні наслідки реалізації.

Основні екологічні наслідки продовольчої ситуації. Проблема продовольчої безпеки. Стратегічні завдання світового співробітництва з забезпечення населення планети продуктами харчування.

Енергетична проблема. Виробництво енергії та його екологічні наслідки. Сучасний етап, джерела і масштаби виробництва електроенергії. Екологічні наслідки. Потреба людства в електроенергії на найближчу перспективу, шляхи її забезпечення.

Екологічні наслідки соціально-економічного розвитку людства. Скорочення ресурсної бази виробництва. Масштаби використання мінерально-сировинних ресурсів, втрата ґрунтового

покриву, зменшення запасів прісної води, скорочення біологічних ресурсів Світового океану, зникнення видів живої природи.

Екологічні проблеми в Україні.

Екологічні проблеми, основні аспекти, стан та причини загострення. Природні ресурси України, запаси та територіальне розміщення. Використання ресурсів у процесі соціально-економічного розвитку.

Шляхи вирішення екологічних проблем людства.

Короткі історичні відомості про розвиток міжнародного співробітництва у галузі охорони природи.

Нові активні форми руху за охорону природи у II пол. XX ст. (державні, міждержавні, глобальні в рамках ООН), створення системи глобального моніторингу, програм наукових досліджень.

Прогнози перспектив розвитку людства на основі глобального моделювання. „Повістка дня на XXI століття на конференції в Ріо-де-Жанейро в червні 1992 року” можливі шляхи для забезпечення подальшого розвитку людства.

4. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в НПУ імені М.П. Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Факультет природничо-географічної освіти та екології

Екзаменаційний білет № __

Ступінь: магістр

Галузь знань: 0401 Природничі науки

Спеціальність: 8.04010401 Географія

На базі ОКР: спеціаліст

***Вступне фахове
випробування***

Екзаменаційний білет № __

1. Поняття про ландшафт. Вертикальна і горизонтальна структура ландшафтів.
2. Краєзнавство: сутність, значення історія зародження.
3. Мінерально-сировинні ресурси України: особливості розміщення та економічна оцінка. Господарське використання мінерально-сировинних ресурсів в умовах раціонального природокористування.

Голова фахової комісії _____
Підпис

Покась В.П. _____
Прізвище, ім'я, по-батькові

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алисов Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор). - М.: «Гардарика», 2003.
2. Афоніна О.О. Географія світового господарства: практикум. Ніжин.: Ніжинський державний університет ім. М.Гоголя, 2010.

3. Афоніна О.О. Економічна і соціальна географія країн і регіонів світу: Азія, Африка, Америка та Австралія: практикум для студентів – заочної форми навчання. – Ніжин: Ніжинський державний університет ім. М.Гоголя, 2006.
4. Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. Землезнавство. - К.: «Либідь», 2000.
5. Барановський М. О. Економічна і соціальна географія України: практикум, завдання та методичні поради до самост. роботи студ. заоч. форми навчання – Ніжин: Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя., 2005.
6. Барановський М. О. Географія населення: навчальний посібник для студ. географ. спец. Вузів. - Ніжин, 2002.
7. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн. К.: «Академія», 2007.
8. Безуглий В.В. Регіональна економічна і соціальна географія світу. - К.: «Академія», 2007.
9. Богданов Д.В. Региональная физическая география Мирового океана. М.: Высш. шк., 1985.
10. Бутов В.И. Экономическая и социальная география мира и России. М.: «Б.М», 1997.
11. Волошин І.І. Загальне землезнавство. - Ніжин: НДПУ, 2002.
12. Волошин І.І. Загальне землезнавство. Ніжин, в-во унів-ту, 2002.
13. Волошин І.І., Чирка В.Г. Географія Світового океану: Навч. посібник для вчителів серед. загальноосвіт. шк. К.: Перун, 1996.
14. Вольский В.В. Социально – экономическая география зарубежного мира. - М.: «Крон – Пресс», 1998.
15. Воронов Г.С., Проценко Г.Д. Основи метеорології. Ч.І. - К.: ВПЦ “Київський університет”, 2002.
16. Г де Блій, Муллер П.Шаблій О. Світи. Регіони. Концепти. Підручник. - К.: «Либідь», 2004.
17. Голіков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної та соціальної географії. - К.: «Либідь», 1996.
18. Горбачова Л.О. Гідрологія (навчальний посібник) - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010.
19. Гудзеляк І. І. Географія населення: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки 6.040104 – географія (програма, самостійна і практичні роботи, індивідуальне науково-дослідне завдання). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012.
20. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: теорія і практика: Навчальний посібник. - Чернівці: Рута, 2005.
21. Жучкевич В.А., Лавринович М.В. Физическая география материков и океанов. В двух частях. Минск, Изд-во университетское, 1986.
22. Заставний Ф.Д. Географія України. - Л.: «Світ», 2004.
23. Збірник типових навчальних програм для студентів спеціальності 6.040104 «Географія»/за ред.. В.П. Покася, В.Г. Щабельської, С.В. Міхелі, В.В. Ковтуна. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008.
24. Каледин Н.В. Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны. М.: «Гардарини», 2003.
25. Книш М.М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються: навчальний посібник. - Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2006.
26. Кузик С.П. Соціально-економічна географія світу. - Тернопіль: «Підручники і посібники», 1998.
27. Липец Ю.Г., Пуляркин В.А., Шпихтер С.Б. География мирового хозяйства: учебное пособие для студентов. - М.: «Владос», 1999.
28. Лобжанидзе А. А. Этногеография и география религий. - Москва : Академия, 2000.
29. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. К.: «Знання», 2005.
30. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В.: Економічна і соціальна географія України навчально-методичний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2010.
31. Мирон І.В. Фізична географія України: використання й охорона природних ресурсів, регіональний огляд. - Ніжин: Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя, 2003.

32. Міллер Г.П., Петлін В.М., Мельник А.В. Ландшафтознавство: теорія і практика (навчальний посібник). - Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002.
33. Міхелі С. В. Основи ландшафтознавства. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002.
34. Олійник Я.Б. Загальне землезнавство. - К.: Знання-Прес, 2008.
35. Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій: навчальний посібник для студ. географ. і філософ. фак-тів вузів. - Київ: АртЕк, 1999.
36. Паламарчук М. М., Паламарчук О. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : Посібник для виклад. економ. і географ. фак-тів вузів, науков. працівників, аспірантів - Київ : Знання, 1998.
37. Пивоваров Ю.Л. Основы геурбанистики: Урбанизация и городские системы: учеб. пособие для студ. вузов. Москва: Владос, 1999.
38. Половина І.П. Фізична географія Європи. - Київ, «АртЕк», 1998.
39. Половина І.П., Затула В.І. Загальні географічні закономірності Землі (навчальний посібник). - К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003.
40. Проценко Г.Д. Метеорологія і кліматологія - К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009.
41. Родионова И.А. Экономическая география: учебно – справочное пособие. - М.: «Московский лицей», 2003.
42. Рябчиков А.М. Физическая география материков и океанов. М.: Высш. шк., 1988.
43. Свинко Й.М. Геологія з основами палеонтології. - К.: Вища школа, 1995.
44. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія. - К.: «Либідь», 2003.
45. Сергієнко Т.С., Саченко О.М. Землезнавство. Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів. – Навчальний посібник. - К.: вид. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012.
46. Сивий М.Я. Лабораторний практикум з геології з основами палеонтології. - К.: ІЗМН, 1997.
47. Смаль І.В. Економічна і соціальна географія Північної та Латинської Америки. - Ніжин: Ніжинський державний університет ім. М.Гоголя, 2002.
48. Смаль І.В. Економічна і соціальна географія України: навчальний посібник. Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. - Ніжин :, 2009.
49. Стадник О. Г. Географія населення з основами демографії. - Харків: Основа, 2009.
50. Стецюк В.В., Міхелі С.В., Ткаченко Т.І. Геоморфологія. - К.: ВГЛ Обрії, 2008.
51. Ушакова Н.Г. Соціально – економічні типи країн: навчальний посібник. - К.: «Професіонал», 2004.
52. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Економіка та розвиток регіонів (областей) України : навчальний посібник для студ. вищ. закл. Освіти. - К.: Центр учбової літератури, 2002.
53. Чирка В.Г. Геологія (текст лекцій). - К.: К.: вид. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005.
54. Чирка В.Г. Мінерали і породи земної кори (довідковий посібник для вчителів). - К.: вид. «ЛОГОС», 2003.
55. Чирка В.Г., Гавриленко Н.В., Міщенко В.О. Практикум з геології (ч.1. – «Мінералогія і петрографія»). - К.: вид. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001.
56. Шаблій О. І. Соціально-економічна географія України: навчальний посібник - 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: Світ, 2000.
57. Шаблій О.І., Гончак М.І., Заставецький Б.І. Соціально-економічна географія України : навчальний посібник. - Львів : Світ, 1994.
58. Шувалов Е.Л. География населения: учебное пособие - 2-е изд., переработанное. - Москва : Просвещение, 1985.
59. Юрківський В.М. Країни світу. - К.: «Либідь», 1999.
60. Юрківський В.М. Регіональна, економічна і соціальна географія: зарубіжні країни. - К.: «Либідь», 2001.